

**Dokumentacja wyników badań konserwatorskich
rozpoznania stratygraficznego nawarstwień tynkarsko-malarskich
elementów wystroju i wyposażenia wnętrza
dawnej sali wypoczynkowej i holu pawilonu „J”
Specjalistycznego Szpitala im. Ks. Józefa Nathana w Branicach**

Fot. 1 Kompleks klasztorno-kościelny *Miasteczka Miłosierdzia* w Branicach.
Źródło: <https://polska-org.pl/3420376,foto.html?idEntity=526668> [dostęp z dn. 29.01.2023]

Opracowała:

mgr Karolina Jeziorska
konserwator dzieł sztuki, specjalność:
malarstwo i rzeźba polichromowana,
dyplom UMK nr 1400/191568/2017
45-287 Opole, ul. Batalionu „Parasol” 21/301

Opole, styczeń 2023

Badania wykonano na zlecenie Inwestora: Specjalistycznego Szpitala im. Ks. Józefa Nathana w Branicach reprezentowanego przez Dyrektora, p. Krzysztofa Nazimka

Badania konserwatorskie przy obiekcie wykonała dyplomowana Konserwator Dzieł Sztuki: mgr Karolina Jeziorska

Autorzy badań pomocniczych:

mgr Maja Błażejewska – historia obiektu, historia sztuki, ikonografia

mgr Michał Błażejewski – badania stratygrafii przekrojów poprzecznych próbek metodą analizy porównawczej na drodze mikroskopii standardowej VIS i mikroskopii fluorescencyjnej UV

Spis treści

1. Zakres i cel opracowania.....	3
2. Rozpoznanie obiektu z zakresu historii i historii sztuki.*	4
3. Opis stanu zachowania.	9
3.1. Hol	11
3.1.1. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania holu	15
3.2. Sala wypoczynkowa	27
3.2.1. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania sali wypoczynkowej .	32
4. Badania stratygraficzne.	42
4.1. Zakres i metodyka badań.	42
4.2. Wyniki badań.	42
4.2.1. Hol – ściany, sufit, posadzka, stolarka drzwiowa i okienna.....	43
4.2.2. Sala wypoczynkowa – ściany, sufit, posadzki, stolarka drzwiowa i okienna	56
5. Wnioski konserwatorskie.	67
5.1. Programy prac:	70
6. Załączniki.....	77

1. Zakres i cel opracowania.

Opracowanie przygotowano na zlecenie Specjalistycznego Szpitala im. Ks. Józefa Nathana w Branicach oraz zgodnie z Decyzją Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu z dnia 22 czerwca 2021 r., znak sprawy ZN.5142.27.2021, na przeprowadzenie badań konserwatorskich wewnątrz dwóch sal budynku dawnego klasztoru, obecnie szpitala. Zgodnie z ustaleniami z Inwestorem badania obejmują:

- **wykonanie sondażowych odkrywek stratygraficznych w obrębie warstw malarskich i tynkarskich, tj. na tynkach wewnętrznych ścian i sufitów, elementach wyposażenia wykonanych z drewna, tj. stolarki okiennej, drzwiowej, drewnianych okładzin;**
- **specjalistyczną analizę próbek pobranych w miejscach sondaży;**
- **wykonanie dokumentacji powykonawczej**
- **opracowanie programów prac konserwatorskich i restauratorskich wybranych elementów;**

Celem prowadzonego rozpoznania było zebranie informacji poszerzających wiedzę konserwatorską na temat obiektu wpisanego do rejestru zabytków pod numerem 47/2006 z dn. 15.05.2006 r., niezbędnych do przygotowania koncepcji przywrócenia pomieszczeniom dawnej świetności i dostosowania do funkcji o charakterze wypoczynkowym oraz z zachowaniem możliwie znaczącego wolumenu ich substancji zabytkowej.

Przeprowadzone wstępne obserwacje i analizy oraz wykonane badania stratygraficzne i mikrochemiczne nawarstwień technologicznych, a także te z zakresu historii obiektu, historii sztuki i ikonografii pozwoliły uzyskać wiedzę i sformułować wnioski. Na tej podstawie z kolei przygotowano propozycje rozwiązań konserwatorsko-restauratorskich w formie programów prac dotyczących elementów wystroju i wyposażenia, pozwalających na dalsze prace przy uwzględnieniu ich wpływu na przyszły wygląd, stan zachowania, a także warunki użytkowania obiektu.

2. Rozpoznanie obiektu z zakresu historii i historii sztuki.*

Fot. 2 Kompleks szpitalny *Miasteczko Miłosierdzia* wzniesiony w latach 1898 – 1939; w prawym górnym rogu – budynek kościoła i klasztoru Sióstr Maryi Niepokalanej; architekt kompleksu: Paul Klehr z Głubczyc

Kompleks szpitalny w Branicach (niem. *Branitz*), nazywany „Miasteczkiem Miłosierdzia”, wzniesiony został w latach 1898 – 1939 przez ks. bp. Josepha Martina Nathana. Nathan, który przybył do Branic w roku 1892, oficjalnie objął urząd proboszcza tutejszej parafii 1 lipca 1899 r. Niemniej już rok wcześniej obok aktywności duszpasterskiej podjął on działania zmierzające do założenia w miejscowości szpitala. Dysponując sumą 30 000 marek przekazaną mu przez matkę oraz wsparciem finansowym biskupa Assmanna, w 1898 r. wybudował pierwszy budynek (wschodnia część pawilonu B), w którym początkowo umieszczono szkołę gospodarstwa wiejskiego oraz szkołę dla dziewcząt, a następnie dom starców i szpital. Jeszcze w tym samym roku ksiądz Nathan sprowadził do Branic zakonnice z placówki w Raciborzu. Pierwszymi siostrami były: Bonawentura (Agnieszka Bruczek) – przełożona, Agata (Albertyna Witaszek) – pielęgniarka, Imelda (Maria Vogh) – pracownica ochronki oraz Kanizja (Anzelma Furman) – nauczycielka robót ręcznych. Zakonnice zamieszkały w nowo wybudowanym pawilonie B. Ich głównym zadaniem stała się opieka nad chorymi. Pełniły one przede wszystkim obowiązki pielęgniarek na oddziałach dla kobiet i dla dzieci. Z czasem prowadziły również terapię zajęciową, obsługiwały kuchnię, szwalnię, pralnię,

magazyny, piekarnię i młyn. Ponadto, pracowały w gospodarstwie rolnym w Dzbańcach, zakupionym przez Nathana w 1916 r.

Założenie szpitalne dość szybko się rozrastało. Związane to było z systematycznie wzrastającą ilością pensjonariuszy, a co za tym idzie – również kadry. Właściwy rozwój placówki był możliwy dzięki powołanej 20 lutego 1904 r. Fundacji Najświętszej Marii Panny, za sprawą której pozyskiwano dotacje pieniężne. Na przestrzeni około 40 lat wzniesiono tu 26 budynków, obejmujących zarówno obiekty szpitalne, jak i pomocnicze, takie jak: pralnia, kuchnia, kotłownia, laboratoria etc., a także zaplecze mieszkaniowe dla personelu szpitala, w tym nowoczesny klasztor dla sióstr zakonnych, których w okresie największego rozkwitu szpitala przebywało tu około 120.¹

Kompleks klasztorno-kościelny, umiejscowiony w centralnej części założenia, miał być uwieńczeniem budowy „Miasteczka Miłosierdzia”. Projekt kompleksu powierzono Paulowi Klehr’owi, głównemu architektowi Głubczyc, zaś prace zrealizowano w latach **1929-1933**². Benedykt Pospiszyl opisał nowo wybudowany zespół w następujący sposób: „Powstał kompleks obiektów funkcjonalnych, a zarazem pięknych architektonicznie. W skład jego wchodził klasztor sióstr zakonnych, bazylika oraz nowoczesna kuchnia. Powstały klasztor należał do rzadko spotykanych w owym czasie. Nie był to typowy klasztor z ponurymi, ciasnymi celami zakonnymi. Znajdowało się w nim 120 pięknych, jasnych pokoi, których okna zwrócone były w kierunku południowo-wschodnim na dziedzińiec otoczony lekkiej konstrukcji arkadami. Wzdłuż budynku na wszystkich kondygnacjach ciągnęły się duże balkony. Wszędzie było pełno kwiatów i ozdobnej zieleni. Obszerna jadalnia umieszczona na parterze połączona była z nowoczesną kuchnią. Wszystkie piętra obsługiwała winda funkcjonująca do dnia dzisiejszego. Na parterze znajdowała się sala wypoczynkowa dla 200 osób wykończona w drewnie i dużych rozmiarów ściennym sakralnym malowidłem. W przejściu między salą wypoczynkową a jadalnią w holu zamontowano fontannę w otoczeniu egzotycznych roślin³”.

* Historia szpitala, w tym budynku klasztoru Sióstr Maryi Niepokalanej – za dokumentacją z prac konserwatorsko-restauratorskich przeprowadzonych w 2019 r. przy malowidle ściennym „Spotkanie w domu Marty i Marii”: K. Jeziorska, M. Błażejewska, M. Błażejewski, *Dokumentacja prac konserwatorskich i restauratorskich*, Opole 2020.

¹Historia kompleksu szpitalnego na podstawie: Pospiszyl, *Dzieje Branice*, Bydgoszcz 2014, s. 457-471.

²W. Grocholl, *Joseph Martin Nathan. Życie i cierpienie dla bezgranicznego miłosierdzia w morawsko-śląskiej ziemi*, Opole 2012, s. 67; B. Piechaczek, *Bazylika Świętej rodziny, kaplica Sióstr Maryi Niepokalanej i malowidła w byłym refektarzu jako wybitne przykłady sztuki Art Deco w środkowo-wschodniej Europi*, [w:] „Konferencja historyczna pod tytułem W sercu szlaku ks. bp. J. M. Nathana”, Branice 2012, s. 69. Przy czym Benedykt Pospiszyl podaje, że budowa obiektów przypada na lata 1928-1932 (Pospiszyl B., *Szpital Branice*, [w:] „Konferencja historyczna pod tytułem W sercu szlaku ks. bp. J. M. Nathana”, Branice 2012, s. 27

³Pospiszyl B., *Szpital Branice*, [w:] „Konferencja historyczna pod tytułem W sercu szlaku ks. bp. J. M. Nathana”, Branice 2012, s. 8

Najbogatszy wystrój i wyposażenie otrzymała nowo wzniesiona bazylika. Składały się na nie, m.in.: metaloplastyka zaprojektowana przez profesora Gebharda Utingera i wykonana przez jego uczniów, witraże autorstwa Antoniego Figla⁴ oraz mozaika w absydzie z przedstawieniem Świętej Rodziny, zaprojektowana przez brata Notkera Beckera z Maria Laach, a zamontowana przypuszczalnie przez firmę Vereignite Werkstaetten fuer Mosaik und Glasmalerei Puhl-Wagner-Heinersdorff z Berlina⁵.

Brat Notker Becker miał być również twórcą projektów polichromii w przyległej do kościoła kaplicy oraz dekoracji w refektarzu klasztornym.⁶ Potwierdzenie tego faktu odnajdujemy w katalogu wystawy Notkera Beckera w Maria Laach z 1983 r., w którym to Paul v. Naredi-Rainer podaje, że brat Notker był autorem nie tylko projektów mozaik i malowideł w branickim kościele, krypcie kościelnej i kruchcie oraz fresków w kaplicy i jadalni (refektarzu) sióstr, ale również miał on zaprojektować ołtarz wraz z tabernakulum, chrzcielnicę, oprawy oświetleniowe i drzwi, a także pomniki nagrobne.⁷ Dodatkowo, Benedykt Pospiszyl powołując się na kroniki przechowywane w Archiwum Sióstr Najświętszej Maryi Panny w Branicach, podaje, że „malowidła w kaplicy były dziełem uczniów Notkera Beckera z Maria Laach”.⁸

Wybudowanie bazyliki oraz klasztoru nie było ostatnim etapem rozbudowy branickiego szpitala. Kolejne obiekty powstawały, a istniejące były modernizowane do 1939 r. włącznie.⁹

W trakcie II wojny światowej, pomimo nazistowskich represji, szpital nadal prowadził swoją działalność. Dodatkowo umieszczono tu także szpital wojskowy. Wiosną 1945 r. w wyniku działań wojennych znaczna część obiektów szpitala uległa uszkodzeniu bądź całkowitemu zniszczeniu. Pomimo tego faktu w drugiej połowie 1945 r. w szpitalu

⁴Przy czy P. v. Naredi-Rainer i E. v. Severius w katalogu wystawy z 1983 r. podają, że witraże z przedstawieniem drogi krzyżowej w kościele zaprojektował w latach 1933-1934 brat Notker Becker (*Notker Becker...*, op.cit., s. 25). Zważywszy jednak na ich stylistykę - znacznie odbiegająca od dzieł Becker, uznać to należy za pomyłkę.

⁵Barbara Piechaczek podaje, że mozaikę zamontowała firma o nazwie *Trepow* z Berlina (Piechaczek, op.cit, s. 70). *Trepow* to dzielnica Berlina, w której mieściły się m.in. zakłady rzemieślnicze. Przypuszczalnie pod nazwą *Trepow* kryje się zakład Augusta Wagnera - *Vereignite Werkstaetten fuer Mosaik und Glasmalerei Puhl-Wagner-Heinersdorff*, z/s Berlin-Treptow działający nieprzerwanie od końca XIX wieku do lat 70. XX wieku, z którym brat Notker współpracował.

⁶Grocholl, op.cit., s. 69; Piechaczek, op.cit., s. 75; K. Maler, *Kościół katolicki na ziemi głubczyckiej w latach 1742-1945. Dziej pruskiej części archidiecezji ołunieckiej – komisariatu kietrzańskiego i wikariatu generalnego w Branicach*, t. I, Opole 2017, s. 190 - na podstawie ww. Piechaczek, op.cit. Oraz F. Slatosch, *Kirchen und Filialkirchen der Parochie Branitz*, „Leobschützer Heimatbrief” 1956, nr 5, s. 9.

⁷*Notker Becker...*, op.cit., s. 24. Nie miał to być jedyny kościół, dla którego Notker zaprojektował wyposażenie. Innym przykładem jest świątynia w Mersch. Niemniej, Wolfgang Grocholl podaje, że balaski komunijne, lampy między kolumnami oraz żyrandole pod chórem dla śpiewaków wykonane zostały wg projektu profesora Utingera przez mistrza kowalskiego Josefa Pleuera (Grocholl, op.cit., 69).

⁸Pospiszyl, *Bp. Joseph...*, op.cit., s. 173.

⁹Wzniesiono m.in. laboratorium (1932-34) i nową sieć wodociagową (1939).

przebywało ponad 500 pacjentów. Jednocześnie, w drugiej połowie lat 40. XX wieku, ksiądz biskup Nathan został wysiedlony do Opawy, gdzie wkrótce zmarł.

W 1949 r. placówka została upaństwowiona, a Fundacja Najświętszej Marii Panny stworzona przez biskupa Nathana zlikwidowana. Jak pisze dr Waldemar Mrowiec: „W trakcie przejmowania szpitala przez władze ludowe, w zmienionych warunkach, następowała reorganizacja struktur szpitalnych, czemu towarzyszyła odbudowa zniszczonych pawilonów. Pod koniec lat 40-stych części obiektom zostały przywrócone dawne funkcje. W II połowie lat 50-tych następuje szybki okres rozwoju szpitala oraz zakończenie odbudowy kompleksu centralnego do stanu sprzed 1945 roku”.¹⁰

Jednak kilka lat później, w maju 1961 r. władze komunistyczne zmusiły zakonnice do opuszczenia klasztoru. Przeniosły się one wówczas do Domu Rekolekcyjnego, który zajmują do dziś. Budynek klasztoru natomiast zaczął być użytkowany przez Szpital dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych w Branicach.¹¹ Od tego momentu następowały liczne przebudowy pomieszczeń.

Pierwsze zwiastuny kolejnych kłopotów Szpitala miały miejsce już w latach 70 – tych. Kryzys ekonomiczny, problemy z utrzymaniem ogromnych budynków szpitalnych, konkurencja ze strony oddziałów psychiatrycznych z większych miast, uwarunkowania systemowe oraz podnoszone kryterium rentowności doprowadziły w latach 80-tych do okresu stagnacji. Spadająca liczba pacjentów, ale też - jak dalej pisze W. Mrowiec - „obserwowany już w latach osiemdziesiątych brak koncepcji rozwoju placówki i myślenia perspektywicznego doprowadził do dużych problemów w przyszłości”.¹² W latach 90-tych miała bowiem miejsce dalsza degradacja i niewydolność ekonomiczna Szpitala, a po roku 2000 pod znakiem zapytania stało dalsze funkcjonowanie placówki. Natomiast kulminacją niepowodzeń stało się przypadające na 2003 r. postawienie placówki w stan administracyjnej likwidacji¹³ (w rok setnej rocznicy powstania Szpitala).

Po paru latach Szpital odzyskał rentowność, co przełożyło się m.in. na przeprowadzane remonty większości oddziałów szpitalnych. Prace modernizacyjne objęły oddziały przyjęciowe „B” i „C”, pawilon „K”, oddział terapii uzależnień, rehabilitacji neurologicznej i psychiatrii sądowej, a także remont budynku administracji szpitala.

¹⁰ Dr. W. Mrowiec, Zakład leczenia i opieki w Branicach jako przykład dobrze funkcjonującego ośrodka medycznego, w: Konferencja historyczna pt. W sercu szlaku ks. bp. J.M. Nathana, Branice 2012, s. 46

¹¹ Historia kompleksu szpitalnego na podstawie: Pospiszyl, *Dzieje...* op.cit., s. 457-471.

¹² Tamże, s. 52

¹³ Tamże, s. 52

W tym kontekście w początkowych latach XXI w. obie sale także ulegały dalszym przekształceniom, zwłaszcza po zaadaptowaniu ich w 2006 r. na potrzeby Zakładu Aktywizacji Zawodowej osób niepełnosprawnych.

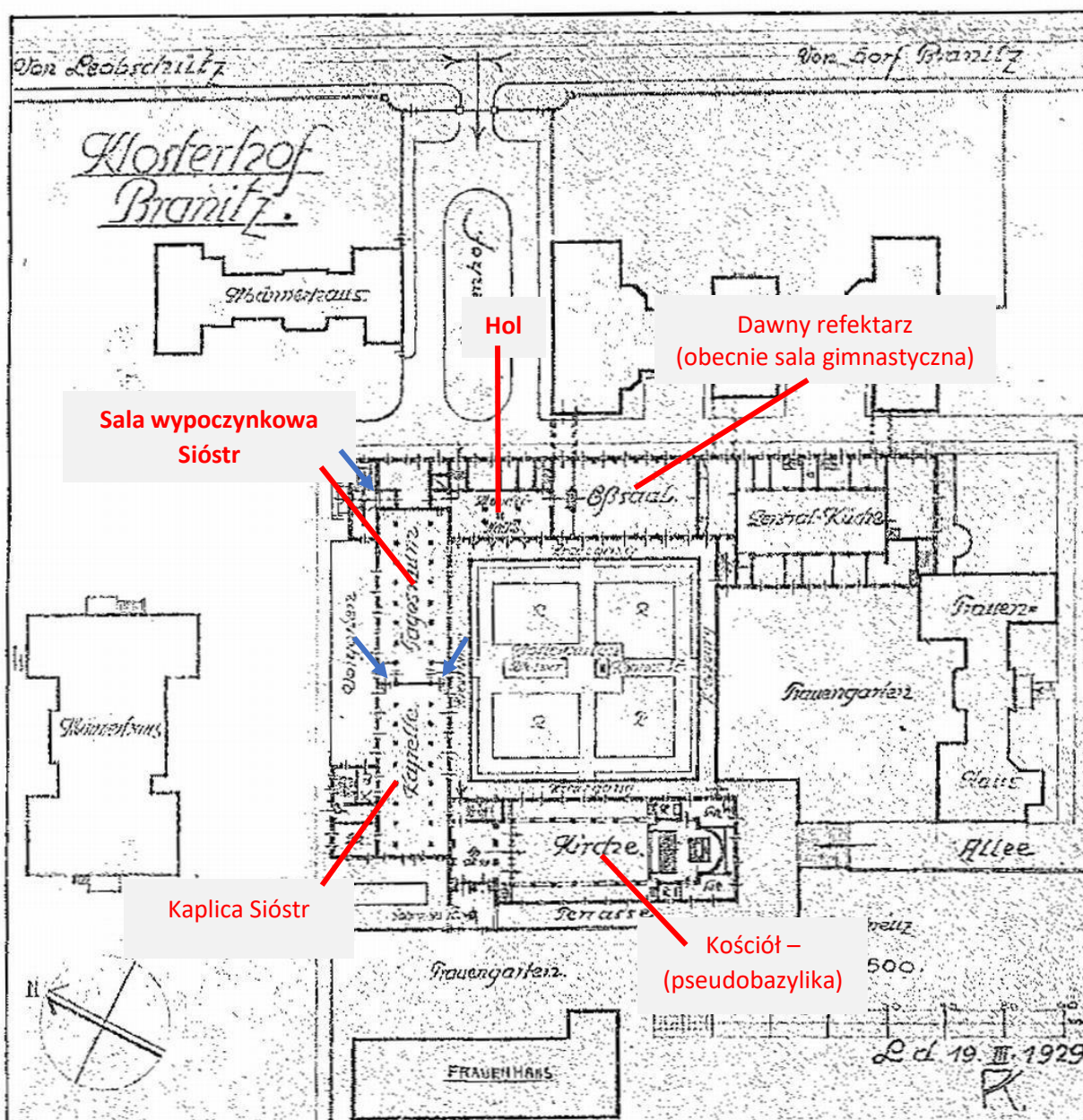
Od kilku lat w budynku pawilonu „J”, a zatem w pomieszczeniach dawnego klasztoru, prowadzone są prace konserwatorsko-restauratorskie oraz budowlane, m.in. konserwacja i restauracja malowideł ściennych w dawnym refektarzu (2018 oraz 2021 r.) oraz postępujące prace w kaplicy przykościelnej (2021 i 2022 r.). Ponadto, po usunięciu utworzonych między 2004 a 2006 rokiem ścian działowych dzielących przestrzeń zarówno holu, jak i sali wypoczynkowej, odsłonięto dawne elementy wystroju. W 2021 roku miały miejsce pierwsze prace konserwatorsko-restauratorskie w holu – konserwacja i restauracja historycznej stolarki okiennej i drzwiowej wraz z witrażami.

Ponadto, od 2022 w pawilonie „J” trwa realizacja projektu pn. „Zwiększenie efektywności energetycznej SWSdNiPCh w Branicach poprzez kompleksową termomodernizację - etap I” współfinansowany przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Opolskiego na lata 2007-2013 w ramach osi priorytetowej nr IV - Ochrona środowiska Działanie 4.3. Ochrona powietrza, odnawialne źródła energii. W ramach projektu od czerwca 2022 prowadzone są prace w pawilonie J, które obejmują: remont dachu i jego ocieplenie, docieplenie tarasów na I i VI piętrze z wykonaniem nowego wykończenia z płytek ceramicznych, wymianę instalacji c.o. i ciepłej wody użytkowej wraz z wymiennikownią, montaż instalacji solarnej na tarasie V kondygnacji.

Bibliografia:

- Adamczyk L., *Wojewódzki Szpital dla Nerwowo i Psychicznie Chorych w Branicach. Zarys historyczny 1898-1970*, Wrocław 2010
- Grocholl W., *Joseph Martin Nathan. Życie i cierpienie dla bezgranicznego miłosierdzia w morawsko-śląskiej ziemi*, Opole 2012
- Maler K., *Kościół katolicki na ziemi głubczyckiej w latach 1742-1945. Dziej pruskiej części archidiecezji ołomunieckiej – komisariatu kietrzańskiego i wikariatu generalnego w Branicach*, t. I, Opole 2017
- Notker Becker OSB (1883-1978), *Mönch und Künstler; Ausstellung zum 100. Geburtstag Maria Laach*, katalog wystawy, 27.11.1983-20.02.1984 Maria Laach, tekst: P. v. Naredi-Rainer, E. v. Severius
- Piechaczek B., *Bazylika Świętej rodziny, kaplica Sióstr Maryi Niepokalanej i malowidła w byłym refektarzu jako wybitne przykłady sztuki Art Deco w środkowo-wschodniej Europi*, [w:] „Konferencja historyczna pod tytułem W sercu szlaku ks. bp. J. M. Nathana”, Branice 2012, s. 69-78
- Pospiszyl B., *Bp. Joseph Martin Nathan. Fundacja NMP w Branicach w latach 1904-1949*, Branice 2012
- Pospiszyl B., *Dzieje Branice*, Bydgoszcz 2014
- Pospiszyl B., *Szpital Branice*, [w:] „Konferencja historyczna pod tytułem W sercu szlaku ks. bp. J. M. Nathana”, Branice 2012, s. 27-28
- Slatosch F., *Kirchen und Fialikirchen der Parochie Branitz*, „Leobschützer Heimatbrief” 1956, nr 5, s. 9
- Stark M. H. SDS, *Bogaty w miłosierdzie. Droga życia Józefa Marcina Nathana*, Opole 2017
- Zachować dziedzictwo. „Fenomen Branice w czasach biskupa Józefa Marcina Nathana”, Materiały z konferencji naukowej Branice, 12-13.10.2018 r., Branice 2019

3. Opis stanu zachowania.

Oberschlesiens größte Heil- und Pflgeanstalt: Kirche, Kloster und Zentralküche in Branitz, Kreis Leobschütz. Architekt BDA Stadtbaumeister P. Klehr, Leobschütz. Grundriß mit Lageplan

Virzzz - dolny.slask.org.pl

Fot. 3 Centralna część założenia - kompleks klasztorno-kościelny jako zwieńczenie budowy *Miasteczka Miłosierdzia*. Niebieskie strzałki wskazują miejsca zamurowania otworów drzwiowych.

Budynek dawnego klasztoru Sióstr Maryi Niepokalanej zachował walory użytkowe, jego stan można określić jako dobry. Budynek jest zadbane, zadaszony, wewnątrz zabezpieczone przed wpływem warunków atmosferycznych. Prowadzone w ostatnich latach remonty powstrzymują degradację wnętrza zabytku i umożliwiają planowanie kolejnych etapów rewitalizacji zmierzających do uporządkowania badanych wnętrz i dostosowanie ich do nowych funkcji.

Wnętrza, zarówno dawnej sali wypoczynkowej, jak i holu, w obecnym stanie wyglądają nieestetycznie i znacząco odbiegają od stanu, kiedy stanowiły luksusowe miejsca wypoczynku mieszkających w klasztorze sióstr. Zasadniczy wpływ na taki stan rzeczy miało kilka czynników: zniszczenia wielu obiektów *Miasteczka Miłosierdzia*, w tym klasztoru, podczas II Wojny Światowej; liczne przebudowy pomieszczeń po przejęciu majątku Fundacji NMP przez Skarb Państwa, a także po opuszczeniu budynku klasztorowego przez siostry zakonne (po 1961 r.)¹⁴; następnie - podczas dalszej degradacji szpitala w latach 80-tych i 90-tych aż do wykorzystywania ich na potrzeby Zakładu Aktywności Zawodowej osób niepełnosprawnych od 2006 r.

W związku z powyższym obie badane sale od dłuższego czasu nie pełnią dawnych funkcji, a elementy ich wystroju i wyposażenia zostały znacząco przekształcone lub zmieniły miejsce (np. znajdująca się dawniej w holu fontanna – fot. 17, a także częściowo zachowane ławki). Oba pomieszczenia wymagają przeprowadzenia kompleksowych prac remontowych w obrębie zachowanych elementów. Pierwsze prace konserwatorsko – restauratorskie w holu, jak już wspomniano, przeprowadzono w 2021 roku i obejmowały historycznej stolarki okiennej i drzwiowej oraz witraży.

¹⁴ B. Pospiszyl, *Bp Joseph Martin Nathan Fundacja NMP w Branicach w latach 1904-1949*, Branice 2012 s. 513

3.1. Hol

Fot. 4 Wnętrze holu po usunięciu wtórnych ścian działowych w 2021 r..

Hol, umiejscowiony między dawną salą wypoczynkową a refektarzem (obecnie pełniącym funkcję sali gimnastycznej oraz sali reprezentacyjno-kulturalnej dla pacjentów i personelu), niegdyś tworzył z pozostałymi pomieszczeniami spójną, stylistyczną i kolorystyczną całość (fot. 4). **Pomieszczenie pełne było egzotycznych tropikalnych roślin, a w środkowej jego części „zamontowano marmurową, trzy-kaskadową fontannę. Wokół niej oraz pod ścianami holu umieszczono drewniane, w dolnej części zabudowane ławki. Z pomieszczenia poprzez sześć oszklonych wielkich drzwi rozciągał się widok na wirydarz klasztorny. Pośrodku holu wznosiły się cztery kolumny, tworzące pod sufitem kasetonowy czworokąt”**.¹⁵

Gdy w 2021 roku usunięto sztuczny podział przestrzeni, powrócono tym samym do pierwotnej dyspozycji przestrzennej z pełnym widokiem na krużganki. Ponadto, odsłonięto w pełni historyczną stolarkę okienną i drzwiową wraz z błękitnymi geometrycznymi witrażami z epoki.

Jednak w ciągu ponad 80 lat wygląd pomieszczenia widocznie się zmienił. W wyniku

¹⁵ Tamże, s. 172

parokrotnych przekształceń elementów pierwotnego wystroju, obecnie znacząco odbiega od dawnej świetności. Przekształceniom uległy w zasadzie wszystkie jego elementy.

Fornirowane drewnem dębu drzwi prowadzące z holu do innych pomieszczeń (w tym m.in.: drzwi wejściowe, do sali wypoczynkowej, do sali gimnastycznej), a także fornirowane okładziny wielobocznych filarów pokryto ciemnobrązową farbą olejną.

Ściany pomieszczenia, w tym kasetonowy sufit, wielokrotnie przemalowywano farbami o tłustym spoiwie. Przedwojenna, mozaikowa posadzka z kolei została wielokrotnie uzupełniona niedobranymi do oryginału płytkami.

Odsłonięta stolarka drzwiowa i okienna o konstrukcji ościeżnicowej zachowana była w stanie dostatecznym, częściowo spełniała swoją funkcję. Drewno, elementy metalowe i ślusarka zostały wielokrotnie przemalowane farbami olejnymi. Elementy przeszklenia w dużej mierze wstawione wtórnie, przez co przejrzystość całości szklenia została zakłócona. W 2021 roku stolarka wraz z witrażami została poddana pracom konserwatorsko-restauratorskim, które przywróciły jej dawną świetność.

Stolarka drzwiowa. Obejmuje: 4 pary oryginalnych, wewnętrznych, prostych, pozbawionych dekoracji drzwi pełnych, dwuskrzydłowych o równych skrzydłach: 1. wejściowe do holu, 2. do dawnego refektarza (sali gimnastycznej), 3. do sali wypoczynkowej 4. do pomieszczenia przy windzie; oraz drzwi jednoskrzydłowe do pomieszczenia socjalnego.

Drzwi montowane są na metalowych zawiasach. Cała stolarka drzwiowa zachowała się w stanie stosunkowo dobrym. Poza jedną warstwę przemalowania brązową farbą olejną (fot. 7, 23, 24, 25) utrzymuje poprawne właściwości fizyko - mechaniczne, co pozwala na ciągłe użytkowanie. Ponadto, widać niewielkie, miejscowe ubytki formy, przetarcia, zarysowania i drobne ubytki drewna na skrzydłach. Brak widocznych śladów aktywności drewnojadów w postaci otworów wylotowych czy żółtego proszku drzewnego. W podobnym stanie zachowania są cokoły filarów.

Oryginalna ślusarka drzwiowa nie zachowała się w żadnych drzwiach holu. Występuje jednak w drzwiach wejściowych do pomieszczenia łączącego salę wypoczynkową z kaplicą.

Posadzka ceramiczna. Przedwojenna, ceramiczna, mozaikowa posadzka składająca się z małych, ok. 2 - centymetrowych, regularnych, kwadratowych kostek. W stanie prawie nienaruszonym zachowała się jedynie w oddzielnej części holu przy

windzie (fot. 5). Widać tam geometryczną kompozycję mozaikową złożoną z przemalowanej częściowo na czarno bordiury ułożonej w czerwono-białą szachownicę. Środkowe wypełnienie stanowi natomiast szachownica z kostek czerwono-czarnych. Stan zachowania płytek w tym miejscu jest względnie dobry, wymaga jednak usunięcia wtórnej warstwy czarnej farby i drobnych korekt (np. uzupełnienia płytek, ew. scalenie kolorystyczne fug).

Fot. 5 Zachowany fragment mozaikowej posadzki ceramicznej w pomieszczeniu bocznym holu przy windzie. (fot. K.J.)

Problematyczny jest jednak stan zachowania posadzki w samym holu. Składa się ona, podobnie jak ta przy windzie, z mozaikowej bordiury i środkowej partii wypełnienia (fot. 10, 14, 15, 16, 18). W wielu miejscach została jednak wtórnie uzupełniona niedobranymi wielkością, kształtem i kolorem płytkami, co daje wrażenie estetycznego chaosu. Wstawione zostały zapewne z biegiem lat w związku z bieżącym zapotrzebowaniem i naprawami. Prócz tego widoczne są także partie uzupełnień oryginalnymi płytkami mozaikowymi, wpasowanymi w ubytki, lecz z pominięciem dbałości o kolor (fot. 16). Zastanawiające są także chaotycznie rozmieszczone w partii wypełnienia fragmenty arkuszy mozaikowych z ciemniejszymi kostkami (fot. 15, 16). Nie tworzą one bowiem żadnego logicznie ułożonego wzoru. Widoczny jest jednak ogólny charakter dawnego układu nawiązujący prawdopodobnie do ułożenia przy windzie. Widać tu,

podobnie jak przy windzie - czarno-białą bordiurę oraz fragmenty mozaiki z kostek ugrowo – czarnawych (fot. 16, strzałka czarna) i ugrowo-czerwonych (fot. 16, strzałka czerwona).

Stan zachowania ceramicznych, przedwojennych kształtek jest zróżnicowany. Na powierzchni niektórych płytek widać ubytki oraz uszkodzenia mechaniczne. Miejscami widoczne są uniesione fragmenty łączących poszczególnych partii kostek (fot. 10, 20). Ponadto, z racji tego, że w dużej mierze poprzetykane są nietrafionymi uzupełnieniami, tworzą wrażenie chaotycznej kompozycji rozbijającej, podobnie jak przemalowane ściany i drewniane okładziny, ogólną estetykę wnętrza.

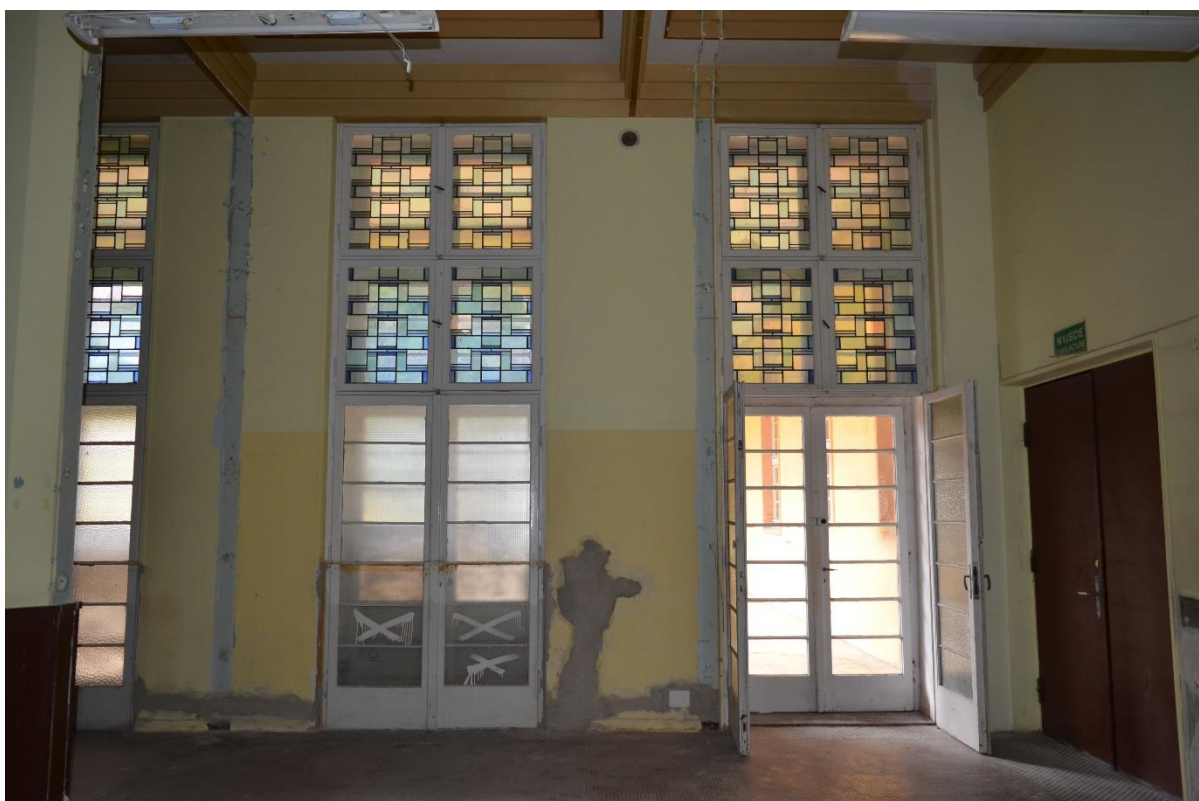
Ściany, filary i kasetonowy sufit. Zarówno ściany (fot. 4, 6, 9, 10), filary powyżej drewnianego cokołu, jak i kasetonowy sufit (fot. 11, 12, 13), zostały wielokrotnie przemalowane, a część wtórnie zaszpachlowana. Na ścianach widać ślady po usuniętych ściankach działowych. Ponadto, widoczne są ślady napraw w postaci nawiertów, ubytków zaprawy, miejscowych spękań. Oprócz tego estetykę zaburzają wtórne, lokalne, nieestetycznie założone uzupełnienia ubytków podłoża (np. bruzdy po wymianie okablowania) przy pomocy różnego rodzaju zapraw (cementowych, gipsowych itp.). Uzupełnienia wykonane są niedbale, przypadkowymi zaprawami, narzucanymi bez odpowiedniego zatarcia i dopracowania. Tworzy to wrażenie nieuporządkowania i znacznej przypadkowości, co również rozbija ogólną estetykę zabytkowego wnętrza.

Listwy przypodłogowe, metalowe obramienia otworów drzwiowych. Zarówno metalowe obramienia (fot. 21), jak i listwy przypodłogowe (fot. 20, 22), zostały wielokrotnie przemalowane farbami o tłustym spoiwie. Listwy przypodłogowe uformowane w zaprawie wyglądają nieestetycznie i zapewne w wyniku kolejnych przekształceń pomieszczenia, zostały w części zniszczone.

3.1.1. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania holu

Fot. 6 Widok na główną część holu z punktem centralnym, w którym stała niegdyś kamienna fontanna znajdująca się obecnie w budynku administracji. (fot. K.J.)

Fot. 7 Widok na stolarkę okienną i drzwiową przed konserwacją; błękitne, geometryczne witraże i drzwi do sali wypoczynkowej. (fot. K. J.)

Fot. 8 Widok na stolarkę drzwiową i okienną od strony krużganków. (fot. K.J.)

Fot. 9 Widok na ściany wewnętrzne holu oraz otwory drzwiowe i okienne po ściągnięciu historycznej stolarki poddanej pracom konserwatorsko-restauratorskim. (fot. K.J.)

Fot. 10 Widok na wtórne uzupełnienia zaprawy jednej ze ścian. Widoczne spiętrzenie posadzki (fot. K.J.)

Fot. 11 Kasetonowy sufit z wykonanymi odkrywkami sondażowymi. (fot. K.J.)

Fot. 12 Kasetonowy sufit z wykonaną odkrywką sondażową z widocznymi wtórnymi warstwami malarskimi oraz grubością gipsowej zaprawy. (fot. K.J.)

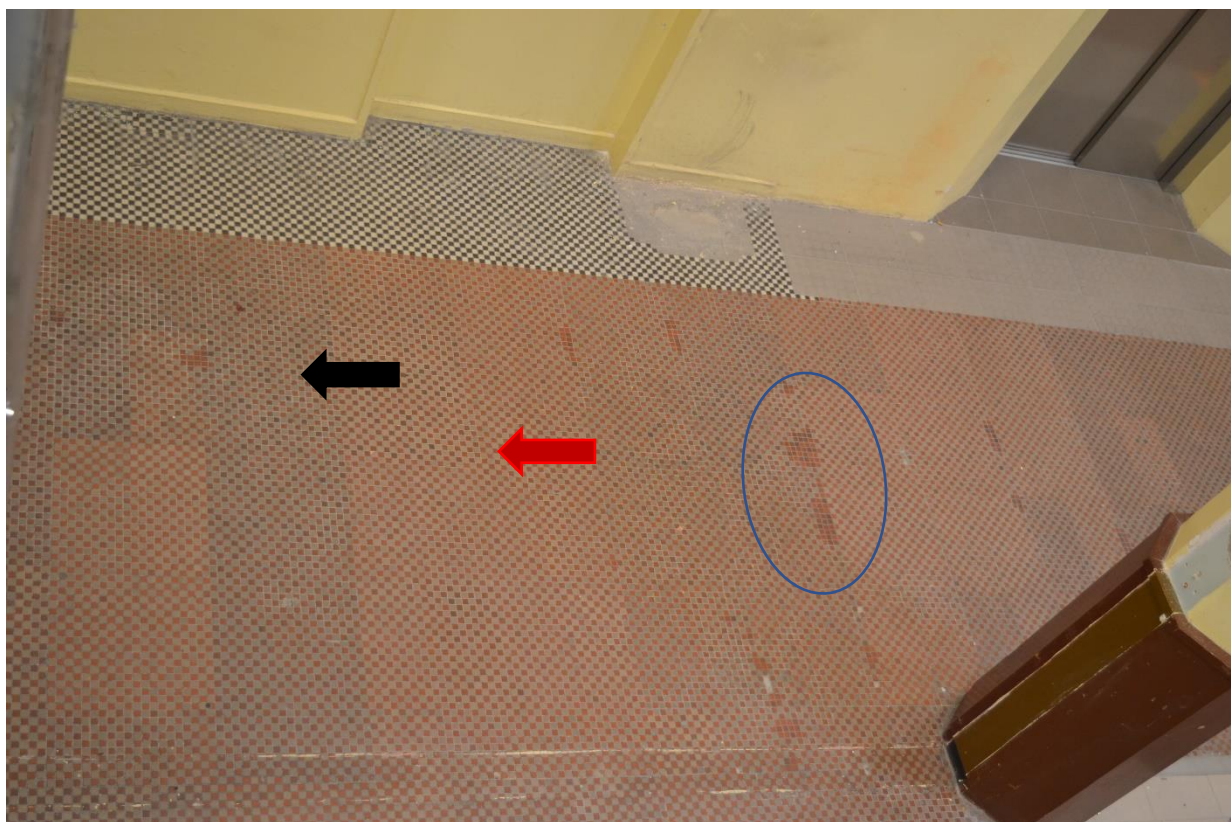
Fot. 13 Kasetonowy sufit z widocznymi warstwami stratygraficznymi. (fot. K.J.)

Fot. 14 Ściana wychodząca na wirydarz. Widoczne wtórne uzupełnienia zaprawy, a także częściowo zachowana czarna listwa przypodłogowa. (fot. K.J.)

Fot. 15 Widok na centralną część pomieszczenia ze śladami po ławkach i fontannie w postaci szarych płytek. Pomiędzy nimi widoczne łączenia mozaikowych arkuszy. (fot. K.J.)

Fot. 16 Widok z góry na posadzkę. Widać geometryczne, chaotycznie rozmieszczone arkusze ciemniejszej posadzki oraz wtórne uzupełnienia czerwoną, oryginalną kostką. (fot. K.J.)

Fot. 17 Fontanna z holu obecnie znajdująca się w budynku Administracji. (fot. T. R.)

**Fot. 18 Zachowany fragment przedwojennego układu posadzki w pomieszczeniu przy windzie w holu.
(fot. K.J.)**

Fot. 19 Zbliżenie na fragment zachowanej posadzki w rogu pomieszczenia przy windzie. Widoczny układ kolorystyczny kostek oraz przemalowany na czarno fragment posadzki. (fot. K.J.)

Fot. 20 Zbliżenie na listwę podlogową, a także wtórne, nieestetycznie nałożone zaprawy oraz uniesiony fragment posadzki. (fot. K.J.)

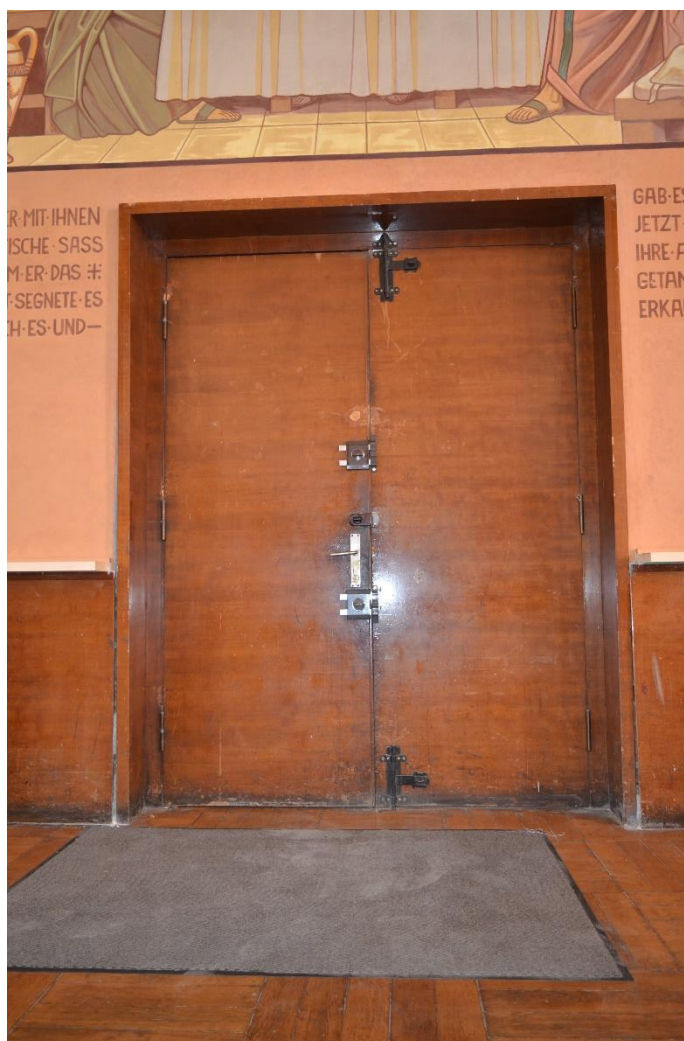
Fot. 21 Odkrywka na metalowej listwie okalającej jeden z otworów drzwiowych historycznej stolarki. Widoczne wielokrotne przemalowania. Pierwszą warstwę kolorystyczną stanowi prawdopodobnie czerń. (fot. K.J.).

Fot. 22 Fragment uformowanej w zaprawie listwy przypodłogowej oraz posadzki. (fot. K.J.).

Fot. 23 Przemalowane dębowe, fornirowane drzwi do sali gimnastycznej (dawnego refektarza). (fot. K.J.)

Fot. 24 Drzwi do holu od strony dawnego refektarza. (fot. K.J.)

Fot. 25 Odkrywka na drzwiach do dawnego refektarza. Widoczne drewno dębu pokryte lakierem. (fot. K.J.)

3.2. Sala wypoczynkowa

Fot. 26 Zdjęcie archiwalne sali wypoczynkowej sióstr. Źródło: Maurus H. Stark SDS, *Bogaty w Miłosierdzie. Droga życia Józefa Marcina Nathana*, Opole 2017, s. 48

W szereg publikacji poświęconych życiu i dziełu Ks. Biskupa Józefa Nathana wpisuje się książka o Maurusa H. Starka SDS pt. *Bogaty w Miłosierdzie. Droga życia Józefa Marcina Nathana*. O. Stark jako bezpośredni świadek zdarzeń relacjonuje przebieg wizyty: „Matka **otworzyła szerokie, dwuskrzydłowe drzwi i oczom moim ukazała się wielka i wysoka sala. Pokrywał ją przepiękny, drewniany sufit. Dokoła znajdowały się rzeźbione, dębowe wnęki do siedzenia mieszczące 8-10 sióstr. Pomiędzy poszczególnymi niszami znajdowały się rośliny doniczkowe, w tym również kwitnące kwiaty, a w wielu miejscach także oświetlone akwaria z rybkami. Wszystko to wspaniale ożywiało wnętrze sali wypoczynkowej. Środkowa, rozległa przestrzeń była o jeden stopień obniżona i wyłożona solidnym parkietem**”¹⁶. Oprócz tego B. Pospiszyl dodaje¹⁷: „Sala rekreacyjna służyła siostrom jako miejsce odpoczynku i relaksu. **Okna sali wychodziły na wirydarz klasztorny. Na głównej ścianie sali rekreacyjnej zawieszono potężnych rozmiarów obraz o tematyce sakralnej. Sufit**

¹⁶ B. Pospiszyl, *Bp Joseph Martin Nathan...* s. 172 za: W. Wieczorek, „Sonderbeilage der Leobschützer Rundschau, *Kirchenbauen aus altrichstlichem Geist in der Sprache der neuen Zeit, Das Schwesternkloster*, 5 Juni 1932, s. 2

¹⁷ B. Pospiszyl, *Bp Joseph Martin Nathan...* s. 172

wsparty był na 16 filarach. Pomędzy nimi znajdowały się miejsca do siedzenia. Sala miała 29,5 m długości i 18 szerokości. Jej środek był obniżony, co sprawiało wrażenie wielkości i przestrzeni. Okna wyłożono kolorowymi, ułożonymi w witraże szybkami. Dominował kolor brązu, co w połączeniu z drewnianym wykończeniem wnętrza nadawało pomieszczeniu specyficzny, ciepły koloryt¹⁸.

Dziś ogólny stan zachowania sali wypoczynkowej jest zły. Po wojnie doszło do jej stopniowej degradacji w wyniku działań wojennych, wieloletnich zaniedbań po opuszczeniu Szpitala przez siostry, a następnie po 2006 roku, gdy sala została oddana do użytku Zakładowi Aktywności Zawodowej (ZAZ) osób niepełnosprawnych. Wówczas uległa znacznym przekształceniom na potrzeby działalności Zakładu (fot. 33, 34).

Usunięcie w roku 2021 prawie wszystkich wtórnych ścian działowych przywróciło

Fot. 27 Widok na salę wypoczynkową od strony wejścia z holu. (fot. K. J.)

pierwotną dyspozycję przestrzenną i uwidocznilo ogólny stan zachowania wnętrza (fot. 27) oraz elementów jego wystroju. Należą do nich: względnie dobrze zachowane drewniane ławy w boksach i okładziny filarów oraz odsłonięty spod linoleum, wtórnie

¹⁸ B. Pospiszył, *Bp Joseph Martin Nathan...* s. 173

przełożony dębowy parkiet. Ponadto, częściowo uwidoczniła została odsłonięta spod późniejszych płytek historyczna posadzka ułożona w oryginalny wzór^{19*} (fot. 32).

Oprócz tego, po usunięciu ścian działowych odsłonięto w całości dobrze zachowane, historyczne witraże ułożone w geometryczny wzór z szybek w odcieniach żółcieni (fot. 35). Metalowe ramy witraży zostały jednak wielokrotnie przemalowane.

Wtórne nawarstwienia pokrywają także dolne powierzchnie strefy przypodłogowej ław (czerwona i pomarańczowa warstwa malarska).

Wielokrotnie przemalowane zostały także ściany oraz pozbawiony oryginalnej, drewnianej okładziny sufit.

Z racji tego, że podczas użytkowania sali wypoczynkowej przez ZAZ przestrzeń podzielono na mniejsze pokoje i boksy, wstawiono także grzejniki, które obecnie wydają się być umieszczone w przypadkowych miejscach.

Fot. 28 Widok na salę wypoczynkową od strony kaplicy. (fot. K.J.)

Ściany i sufit. Ściany sali wypoczynkowej, jak wspomniano, zostały również parokrotnie przemalowane, a także częściowo uległy uszkodzeniom w wyniku urazów

^{19*}Posadzka znajduje się w pomieszczeniu przylegającym do głównej sali wypoczynkowej – dawnej małej kuchni.

mechanicznych. Sufit, który wg źródeł był niegdyś obłożony drewnem, został w którymś momencie pozbawiony drewnianej okładziny, a w późniejszym czasie przespachlowany i pomalowany w kolorze ostatniej, wtórnej warstwy malarskiej ścian bocznych – na żółto. Między strefą centralną sali wypoczynkowej a pomieszczeniem przylegającym (dawną małą kuchnią) znajduje się otwarty korytarz wyznaczony przez ściany dawnej kuchni i dwa prostopadłościenne filary podtrzymujące ścianę. Ściana ta zbrojona jest metalową siatką, fragmentarycznie skorodowaną i pokryta zaprawą mineralną, być może wapienno-piaskową z dodatkiem cementu.

W pomieszczeniu przylegającym (dawniej małej kuchni), w strefie lamperii i powyżej, widoczne są ślady ingerencji w strukturę ścian, przede wszystkim nawarstwienia w postaci klejów po zerwanych płytkach oraz ślady wtórnych zapraw, a także chaotycznie rozmieszczone, współczesne okablowanie po instalacji elektrycznej. Ponadto, również w utworzonym korytarzu zaobserwować można uszkodzenia mechaniczne w postaci różnej wielkości ubytków poszycia tynkarskiego z uwidocznionym wątkiem ceglanego muru, regularnych i nieregularnych otworów, bruzd po montażu instalacji elektrycznych.

Parkiet. Deszczułki z drewna dębowego o grubości ok. 2 cm, ułożone równolegle do siebie, łączone na pióro i wpust. Elementy dawnego parkietu zostały przełożone najprawdopodobniej w wyniku zrównania pierwotnie obniżonego poziomu posadzki (wylewka z białego cementu). Stopień zniszczenia pojedynczych desek jest najpewniej różnicowany. Ogólnie stan desek można określić jako dostateczny. Cały parkiet jest jednak powierzchniowo bardzo zabrudzony i w dużej mierze pozbawiony warstwy ochronnej (lakieru?). Część desek jest jedynie luźno ustawiona na wylewce, a w korytarzu między małą kuchnią a salą centralną – przypadkowo i nieestetycznie ułożona na styku z posadzką ceramiczną (fot. 35, 39, 40).

Posadzki ceramiczne. Po usunięciu ścian działowych i innych elementów nie stanowiących historycznego wyposażenia wnętrza, w przylegającym dawnym pomieszczeniu kuchennym, częściowo odsłonięto oryginalnie ułożoną, kolorową posadzkę ceramiczną z epoki (fot. 32). Na szarooliwkowym tle ułożone zostały wielobarwne kwadraty złożone z płytek czerwonych, białych, ciemnobłękitnych i czarnych w różnych układach kolorystycznych. Powierzchnia posadzki jest względnie gładka i równa. Odsłonięte płytki są w stanie dość dobrym, pokryte jednak powierzchniowymi zabrudzeniami – kurzem, pyłem, a także zachlapaniami z farby. Pozostała część płytek

znajduje się pod wtórnie ułożonymi kaflami z późniejszego okresu. Po ich usunięciu będzie możliwa ocena stanu zachowania warstwy oryginalnej.

Oprócz płytek w dawnej kuchni, w korytarzu odkryto także być może historyczne płytki o zbliżonej wielkości do opisanych wyżej, lecz ułożonych w pomarańczowo-brązową szachownicę. Płytki te zachowały się w stanie dostatecznym. Są jednak silnie zabrudzone, w części uszkodzone oraz z dość rozległymi obszarami wymagającymi ewentualnego uzupełnienia.

3.2.1. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania sali wycoczynkowej

Fot. 29 Pomieszczenie przylegające do głównej części sali wycoczynkowej – dawna mała kuchnia. (fot. K.J.)

Fot. 30 Widok na jedną ze ścian dawnej kuchni. Widać ślady kleju po skutych płytkach. (fot. K.J.)

Fot. 31 Widok na ścianę ze stolarzkę okienną. (fot. K.J.)

Fot. 32 Odkryta oryginalna, przedwojenna posadzka w dawnym pomieszczeniu małej kuchni. (fot. K.J.)

**Fot. 33 To samo pomieszczenie wraz z korytarzem przed usunięciem wtórnych podziałów przestrzeni.
(fot. z archiwum P. Anny Dudziak)**

**Fot. 34 Sala wypoczynkowa w trakcie użytkowania przez Zakład Aktywizacji Zawodowej.
(fot. z archiwum P. Anny Dudziak)**

Fot. 35 Widok na odsłonięte geometryczne witraże z epoki w odcieniach żółci; także jeden z boksów z ławkami oraz dębowy parkiet. (fot. K.J.)

Fot. 36 Widok na główną przestrzeń sali wypoczynkowej. (fot. K.J.)

Fot. 37 Fragment odsłoniętego, oryginalnego tynku wapienno-piaskowego z warstwą pobiałą i pierwotnej – jasnożółtej warstwy malarskiej. (fot. K.J.)

Fot. 38 Ślad po usuniętych, wtórnych ścianach działowych. (fot. K. J.)

Fot. 39 Widok na utworzony korytarz oraz wejście do holu. (fot. K.J.)

Fot. 40 Wtórnie przełożone, oryginalne, dębowe klepki parkietu na styku z być może historycznymi płytkami z czasu powstania obiektu. (fot. K.J.)

Fot. 41 Jeden z filarów korytarza - pozbawiony warstwy tynku. (fot. K.J.)

Fot. 42 Widok z góry na fragment przestrzeni pomiędzy dawną kuchnią a główną salą rekreacyjną. (fot. K.J.)

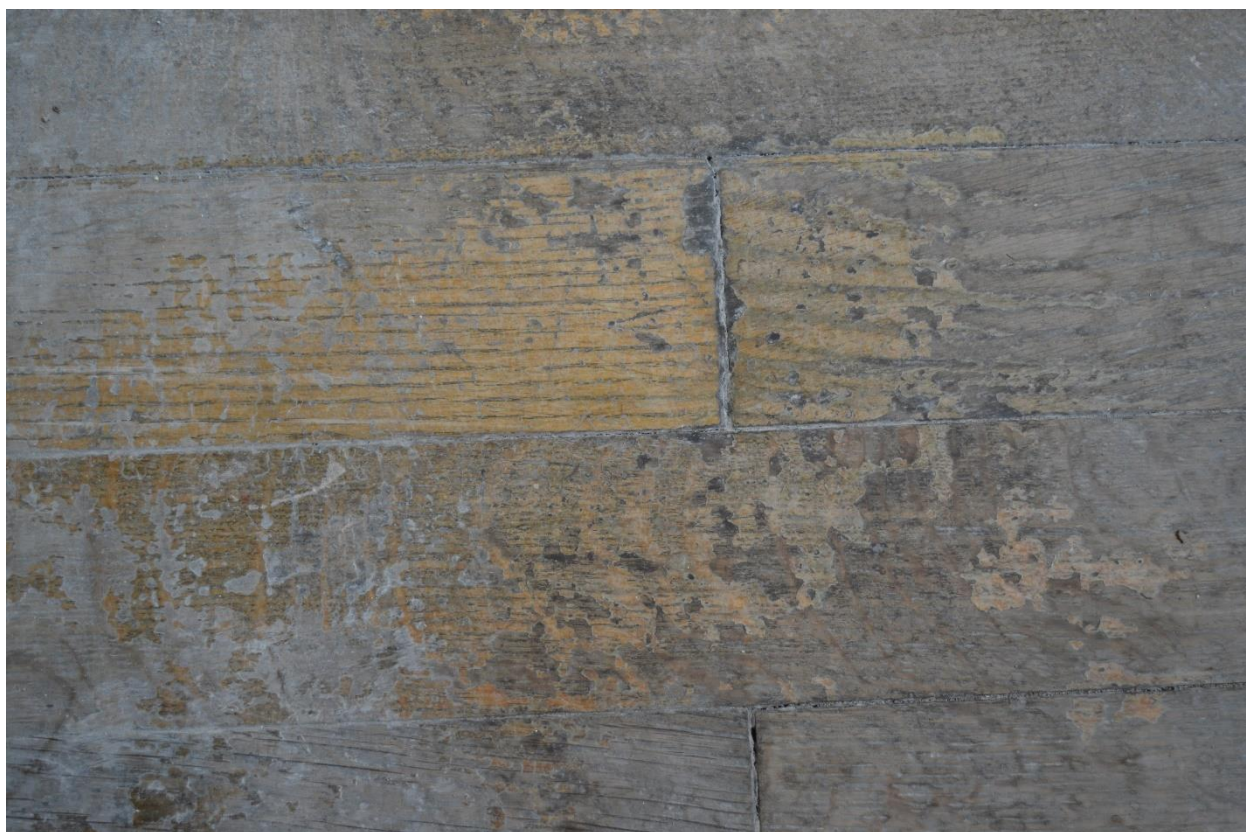
Fot. 43 Widok z góry na salę wypoczynkową od strony kaplicy. (fot. K.J.)

Fot. 44 Fragment parkietu z wyciągniętymi dębowymi klepkami. (fot. K.J.)

Fot. 45 Dębowy element parkietu ułożony na wylewce z białego cementu pokryty od spodu masą bitumiczną.

Fot. 46 Fragment historycznego parkietu z poprzecieraną warstwą lakieru. (fot. K.J.)

4. Badania stratygraficzne.

4.1. Zakres i metodyka badań.

Badania stratygraficzne poprzedzono oględzinami wnętrza holu i dawnej sali wypoczynkowej, w trakcie których zwracano uwagę na miejsca ubytków tynku, w których nastąpiło rozwarstwienie i spękanie z uwidocznieniem przekroju nawarstwień technologicznych. Ponadto, wykonano kilkadziesiąt odkrywek, w tym kilkanaście metodą schodkową.

Następnie, analizę poszczególnych nawarstwień prowadzono na podstawie oględzin in situ, zdjęć odkrywek stratygraficznych wykonanych aparatem fotograficznym w trybie makroskopowym oraz na podstawie wyników badań stratygrafii przekrojów poprzecznych próbek metodą analizy porównawczej na drodze mikroskopii standardowej VIS i mikroskopii fluorescencyjnej UV. Oznacza to, że z wybranych, reprezentatywnych miejsc pobrano próbki (4 sztuki) warstw malarskich wraz z podłożem, wykonano naszlify i podjęto badania przekrojów poprzecznych technikami mikroskopowymi. Rodzaje spoiwa występującego w pierwotnych i wtórnych polichromiach określono na drodze badań mikrochemicznych wraz z analizą w świetle ultrafioletowym.

W ten sposób badania wstępne ujawniły stan wnętrza obiektu i zakres problemów, których opis i wyniki przedstawiono w niniejszym opracowaniu.

4.2. Wyniki badań.

Oprócz wykonania odkrywek sondażowych, głównie na monochromatycznych, wewnętrznych partiach ścian, sufitów oraz stolarki drzwiowej i okiennej, pobrano także próbki do badań mikrochemicznych z miejsc, które mogły nieść ze sobą najwięcej informacji. Były to próbki z następujących miejsc: oryginalnego podłoża (tynku) wraz z warstwą malarską – ściana w holu za kaloryferem (Załącznik nr 1, próbka nr 8), tynku z nawarstwieniami z filara powyżej drewnianej okładziny w holu (Załącznik nr 1, próbka nr 10), ściany współdzielonej z kaplicą w sali wypoczynkowej, na której niegdyś znajdował się sztalugowy obraz sakralny (Załącznik nr 1, próbka nr 2) oraz z jednego z okien sali wypoczynkowej (Załącznik nr 1, próbka nr 3).

Opis wyników przedstawiono poniżej, a syntetyczne opracowanie poszczególnych faz chronologicznych pokazano w tabelach nr 1 i nr 2.

4.2.1. Hol – ściany, sufit, posadzka, stolarka drzwiowa i okienna

Ściany i kasetonowy sufit. Ściany w holu – w zależności od miejsca wykonania odkrywek - zostały wtórnie przespachlowane zaprawą gipsową i wielokrotnie przemaalowane monochromiami w różnych kolorach (m.in. szarościach, błękitach, zieleniach i różach) w technikach o tłustym spoiwie, najprawdopodobniej farbami olejnymi. Znalaziono jednak miejsce za kaloryferem, w którym zachowana została technologia oryginału (Załącznik nr 1, próbka nr 8, fot. 48, 49), tj. tynk wapienno-piaskowy wyrównany pobiałą wapienną, a następnie pokryty szarobłękitną monochromią opartą na spoiwie białkowym z węglanem wapnia, a zatem prawdopodobnie, podobnie jak malowidła w refektarzu i kaplicy, w technice wapienno-kazeinowej.

Również kasetonowy sufit uformowany prawdopodobnie z żelbetonu i pokryty zaprawą mineralną – został wtórnie pokryty zaprawą gipsową o różnych grubościach sięgających kilku centymetrów. W zależności od miejsca usytuowania – odkrywki schodkowe różnią się od siebie. Na powierzchni kasetonów znajdujących się bliżej sali wypoczynkowej warstwy malarskie są monochromatyczne, w odcieniach szarości, błękitów i zieleni (fot. 50, 51). Odkrywki bliżej sali gimnastycznej odsłoniły warstwę malarską przypominającą mazerunek (fot. 47, 53, 54). Być może stanowi on warstwę oryginalną nawiązującą do

Fot. 47 Jedna z odkrywek na kasetonowym suficie przedstawiająca fragment mazerunku(?). (fot. K.J.)

drewnianego sufitu w sali wypoczynkowej.

Filary. Podobne ślady malowanego mazerunku występują także na filarach powyżej drewnianego cokołu (fot. 55 – 56). Wykonane odkrywki sondażowe ukazują zróżnicowane ilości nawarstwień (od 6-9 warstw). Jedna z nich pokazuje betonowe podłoże słupa, a na nim grubą warstwę gipsu, na którym widnieje warstwa malarska przypominająca malarski mazerunek na kasetonach. Pobrana z kolei z jednego ze słupów próbka przedstawia następujące warstwy stratygraficzne: na betonowym podłożu gipsowa warstwa podkładowa, na której leży chuda warstwa w kolorze szaro-beżowym (mazerunek?) oparta o węglan wapniowy być może stanowiąca najwcześniejsze, pierwotne opracowanie malarskie. Kolejne warstwy stanowią wtórne wymalowania oparte na tłustym spoiwie (Załącznik nr 1, próbka nr 10).

Posadzka ceramiczna. Oryginalna, przedwojenna mozaikowa posadzka ceramiczna ułożona z kostek prawdopodobnie przytwierdzonych do arkuszy (papieru? siatki?). Wtórnie uzupełniona niedobranymi kształtem i kolorem płytkami w kolorze pomarańczowym, jasnobieżowym, ciemnobieżowym, w tym fragmentarycznie pojedynczymi oryginalnymi, czerwonymi kostkami. Ponadto, częściowo przemalowana czarną farbą o tłustym spoiwie w obrębie krawędzi przy listwie przypodłogowej w pomieszczeniu bocznym przy windzie.

Stolarka drzwiowa i cokołowa filarów. Na fornirowanych drewnem dębu drzwiach i okładzinach pociemniała warstwa prawdopodobnie pierwotnego lakieru, miejscami krucha. Powierzchnie przemalowane jednokrotnie warstwą malarską – farbą o olejnym spoiwie. Oryginalna ślusarka drzwiowa nie zachowała się. Wzór do rekonstrukcji może stanowić zachowana ślusarka w drzwiach pomieszczenia pomiędzy salą wypoczynkową i kaplicą. Zamki wtórne.

Metalowe listwy otworów drzwiowych. Pierwszą warstwą kolorystyczną jest czerń, następnie wielokrotnie przemalowana farbami o tłustym spoiwie.

Stolarka drzwiowa i okienna wraz z witrażami. Poddane pracom konserwatorsko-restauratorskim w 2021 roku.

Dokumentacja fotograficzna stratygraficznych nawarstwień w holu.

Fot. 48 Wskazane miejsce pobrania próbki nr 8 do badań (fot. K.J.).

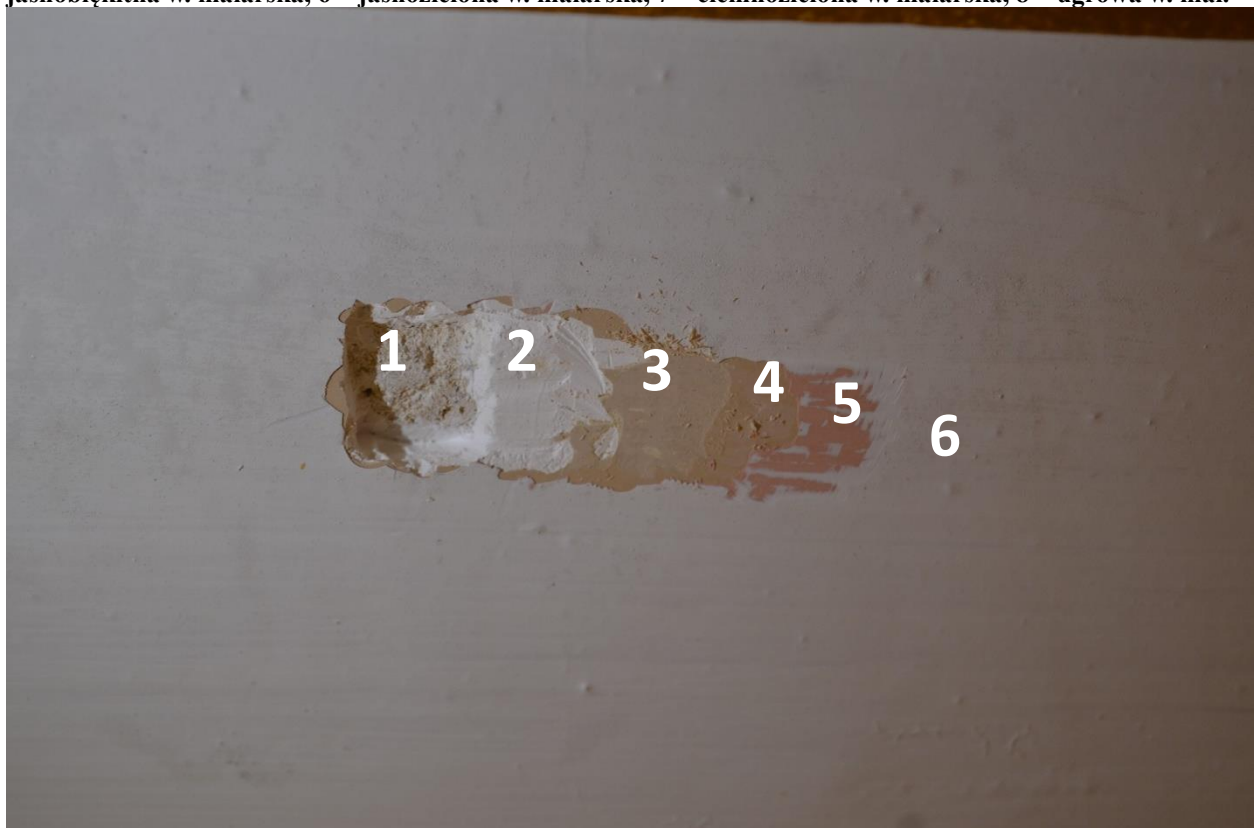
Fot. 49 Odkrywka schodkowa na ścianie za kaloryferem: 1 - zaprawa wapienno-piaskowa, 2 – pobialka wapienna, 3 – pierwotna, szaroblękita warstwa malarska, 4 – biała warstwa szpachli, 5 – żółta warstwa mal.

Fot. 50 a i b Seria odkrywek schodkowych na jednym z kasetonów.
(fot. K.J.)

Fot. 51 Odkrywka schodkowa na powierzchni kasetonu : 1 – podłoże mineralne, zaprawa wapienno-piaskowa z dodatkiem cementu?, 2 – zaprawa gipsowa, 3 – ciemnoszara w. malarska, 4- jasnoszara w. malarska, 5 – jasnoblękitna w. malarska, 6 – jasnozielona w. malarska, 7 – ciemnozielona w. malarska, 8 – ugrowa w. mal.

Fot. 52 Odkrywka schodkowa na spodniej płaszczyźnie kasetonu: 1: zaprawa mineralna: wapienno-piaskowa z dodatkiem cementu?, 2 – zaprawa gipsowa?, 3 – beżowa warstwa malarska, 4 – pomarańczowa warstwa malarska, 5 – różowa warstwa malarska, 6 – biała warstwa malarska

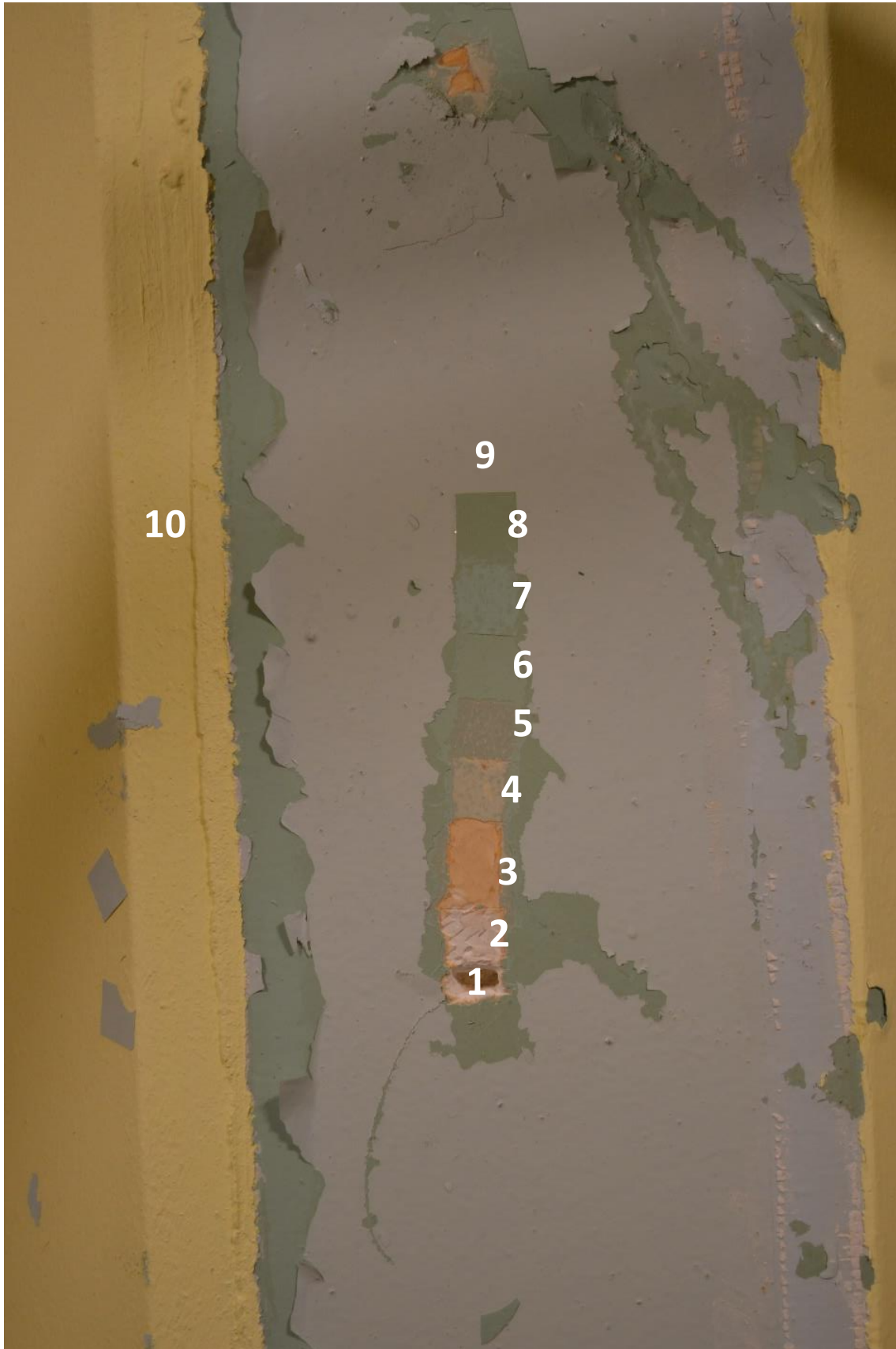
Fot. 53 Niebieska strzałka wskazuje warstwę mazerunku? na jednym z elementów kasetonu. (fot. K.J.)

Fot. 54 Odkrywka sondażowa z widoczną warstwą malarską w formie mazerunku(?). (fot. K.J.)

Fot. 55 a i b Odkrywka sondażowa na jednym z filarów. Widoczny fragment warstwy malarskiej w formie mazerunku (?). (fot. K.J.)

Fot. 56 Odkrywka schodkowa na jednym z filarów: 1 – zaprawa wapienno-piaskowa z dodatkiem cementu(?), 2 – zaprawa gipsowa (?), 3 – pomarańczowa warstwa malarska, 4 – jasnoszara warstwa malarska, 5 - ciemnoszara warstwa malarska, 6 – zielona warstwa malarska, 7- seledynowa warstwa malarska, 8 – ciemnozielona warstwa malarska, 9 – szara warstwa malarska, 10 – żółta warstwa malarska

Fot. 57 Zbliżenie na kostki mozaikowej, ceramicznej posadzki. (fot. K.J.)

Fot. 58 Mozaikowa posadzka w holu – widok na wtórne uzupełnienia w postaci jasno – i ciemnobieżowych płytek ceramicznych oraz niedobrane kolorystycznie uzupełnienia kostkami oryginalnymi. (fot. K.J.)

Fot. 59 Miejsce wykonania odkrywki schodkowej – metalowe obramienie jednego otworów drzwiowych ściany wychodzącej na wirydarz. (K.J.)

Fot. 60 Odkrywka sondażowa schodkowa na metalowej listwie okalającej jeden z otworów drzwiowych ściany wychodzącej na wirydarz: 1 – metalowe podłoże, 2 – czarna warstwa malarska, 3 – biała warstwa malarska, 4 – szara warstwa malarska, 5 – szarobłękitna warstwa malarska, 6 – beżowa warstwa malarska, 7 – ceglasta warstwa malarska, 8 – różowa warstwa malarska, 9 – błękitna warstwa malarska, 10 – żółta warstwa malarska, 11- jasnożółta warstwa malarska

Fot. 61 Wskazane miejsce wykonania odkrywki schodkowej na listwie przypodłogowej. (fot. K.J.)

Fot. 62 Odkrywka na listwie przypodłogowej: 1 – podłoże z zaprawy mineralnej, 2 – pierwotna?, czarna warstwa malarska, 3 – jasnozielona warstwa malarska, 4 – czarna warstwa malarska.

Tabela 1 Syntetyczne opracowanie wyników badań - hol.

Numer fazy chronologicznej	Elementy wystroju	Warstwa kolorystyczna	Datowanie
I faza chronologiczna	<p>Hol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ściany: tynk wapienno-piaskowy wraz z pobiałą wapienną • żelbetonowy sufit kasetonowy • 4 oktagonalne filary • stolarka drzwiowa wewnątrz pomieszczenia oraz okładziny filarów • stolarka drzwiowa i okienna wychodząca na krużganki • mozaikowa posadzka ceramiczna • metalowe listwy przypodłogowe 	<p>Warstwy pierwotne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • błękitnoszara monochromia ścian • warstwa malarska mazerunku? • lakier? lub politura? • biała warstwa malarska • czarna warstwa malarska 	1939 r.
II faza chronologiczna	<p>Hol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ściany: tynk wapienno-piaskowy wraz z pobiałą wapienną • żelbetonowy sufit kasetonowy • 4 oktagonalne filary • stolarka drzwiowa wewnątrz pomieszczenia oraz okładziny filarów • stolarka drzwiowa i okienna wychodząca na krużganki • mozaikowa posadzka ceramiczna 	<p>Warstwy wtórne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wtórne warstwy malarskie o tłustym spoiwie • wtórne warstwy malarskie o tłustym spoiwie • wtórne warstwy malarskie • brązowa warstwa malarska o tłustym spoiwie • wtórne, w większości białe warstwy malarskie • uzupełnienia z płytek niedobrych kolorystycznie i wielkościowo: jasno i ciemnobieżowe, pomarańczowe; 	Po 1945 r.

	<ul style="list-style-type: none"> • metalowe listwy przypodłogowe 	<ul style="list-style-type: none"> • wtórne warstwy malarskie o tłustym spoiwie 	
III faza chronologiczna	<ul style="list-style-type: none"> • ściany: tynk wapienno-piaskowy ścian wraz z pobiałą wapienną • posadzka 	<ul style="list-style-type: none"> • dobudowa ścian działowych • ułożenie linoleum, przemalowanie czarną warstwą malarską – przy windzie 	pocz. XXI w.

4.2.2. Sala wypoczynkowa – ściany, sufit, posadzki, stolarka drzwiowa i okienna

Ściany i sufit. Ściany w sali wypoczynkowej zostały wielokrotnie przemalowane monochromiami w odcieniach żółci i zieleni, w technikach o różnych spoiwach. Pierwotny układ warstw technologicznych powtarza układ z holu, a zatem podłoże z zaprawy wapienno-piaskowej, warstwa wyrównawcza pobiałki wapiennej i warstwa malarska oparta prawdopodobnie na spoiwie białkowym z węglanem wapnia.

W sali wypoczynkowej oryginalne warstwy barwne sprowadzają się do 3 kolorów: beżowego, jasnożółtego i błękitnego.

Kolor beżowy znajduje się na ścianach (fot. 65, 66) oraz w ościeżach okien (fot. 70, 71) pomieszczenia głównego, a także na ścianie współdzielonej z kaplicą (fot. 68, 69). Ścianę tę przebadano pod kątem obecności warstw wskazujących na obecność malowidła ściennego, jednak badania wykazały jedynie ponownie tę samą, co na pozostałych ścianach beżową warstwę malarską stanowiącą niegdyś tło dla sporej wielkości obrazu o tematyce religijnej (fot. 26).

W dawnym pomieszczeniu kuchennym ściany pomalowano na kolor jasnożółty (fot. 37), a w pomieszczeniu łączącym sale wypoczynkową z kaplicą – na błękitny (fot. 63, 64).

Sufit, niegdyś obłożony – prawdopodobnie podobnie jak słupy – drewnianą okładziną, obecnie pomalowany jest jak ściany – na żółto (fot. 72). Układ nawarstwień przedstawia się tu następująco: zaprawa mineralna pokryta białą warstwą wyrównującą, szarą warstwą malarską? oraz żółtą warstwą malarską.

Filary i ławy. Filary, na których opiera się sufit, oryginalnie obłożone dębową okładziną. Cztery z szesnastu filarów pozbawionych zostało obudowy w części lub

w całości. Ubytki drewnianej okładziny widoczne w dolnych partiach trzech filarów (związane z usunięciem części ław) zostały przemalowane warstwami malarskimi, m.in. na żółto.

Jeden filar w całości pozbawiony drewnianej obudowy, widoczna betonowa lub żelbetonowa konstrukcja słupa ze śladami po deskowaniu.

Boksy z drewnianymi ławami wyznaczonymi przez filary w partii przyziemia częściowo przemalowane pomarańczową i czerwoną farbą o tłustym spoiwie.

Posadzka ceramiczna. Historyczna posadzka z epoki (fot. 32), w wyniku przekształceń przykryta wtórnymi, współczesnymi kaflami w jasnoszarym kolorze. W przejściu do głównego pomieszczenia uzupełniona niedobranymi w kolorze i kształcie późniejszymi kaflami w kolorze żółtym.

Stolarka okienna. Na ramach okiennych dawnego pomieszczenia kuchennego wykonano odkrywki sondażowe (fot. 74, 75) wskazujące na to, że jedną z wcześniejszych warstw kolorystycznych okien była warstwa w kolorze pomarańczowym. Mając na względzie całościową aranżację dawnych wnętrz klasztoru, w których kolor oranżowy także występuje, próbowano uzyskać informację czy była ona warstwą oryginału. W związku z tym pobrano próbkę do specjalistycznych badań mikrochemicznych. Pomarańczowa warstwa malarska oparta na bieli cynkowej jest trzecią w kolejności, a zatem przemalowaniem. Pod nią bowiem znajdują się 2 białe warstwy malarskie: bezpośrednio na drewnie – biel, prawdopodobnie tytanowa o tłustym spoiwie (masowa produkcja od 1919/1920 r.); na niej z kolei kolejna warstwa bieli – ołowiowej.

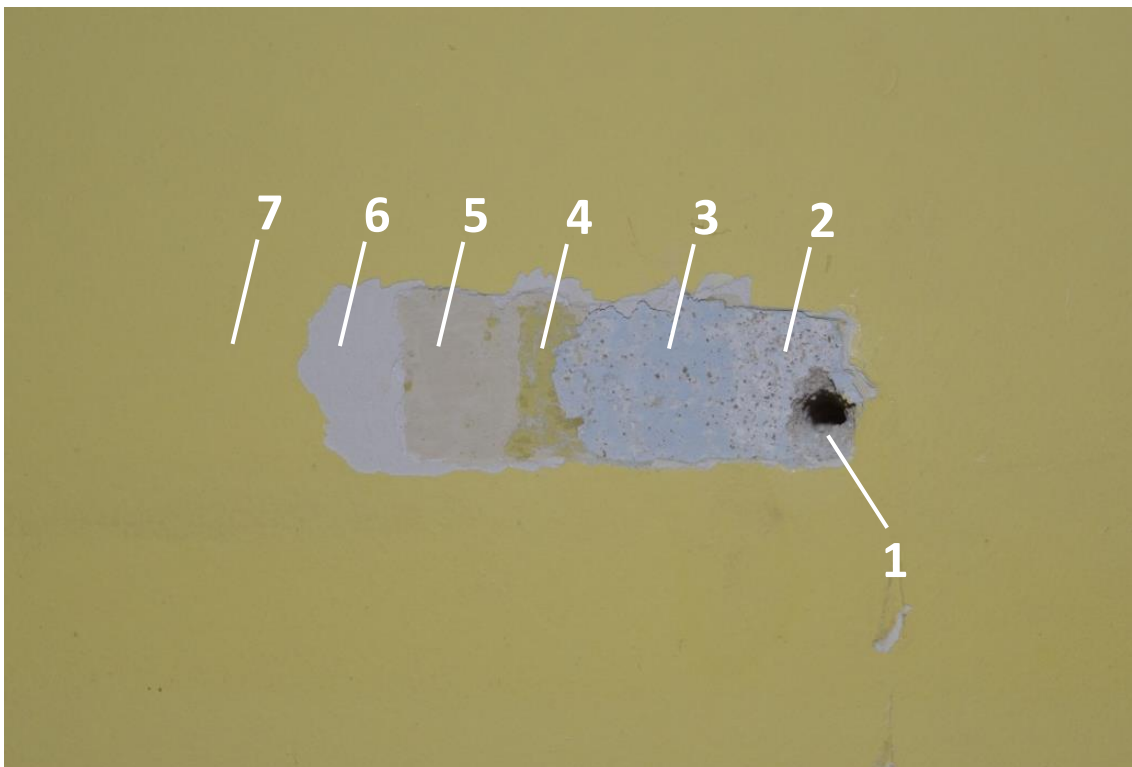
Stolarka drzwiowa. Zachowane oryginalne drzwi wraz ze ślusarką do pomieszczenia między salą wypoczynkową a kaplicą.

Ponadto, część otworów drzwiowych prowadzących do kaplicy i do klatek schodowych w narożnikach północno - wschodnim i północno - zachodnim sali, została zamurowana (fot. 3).

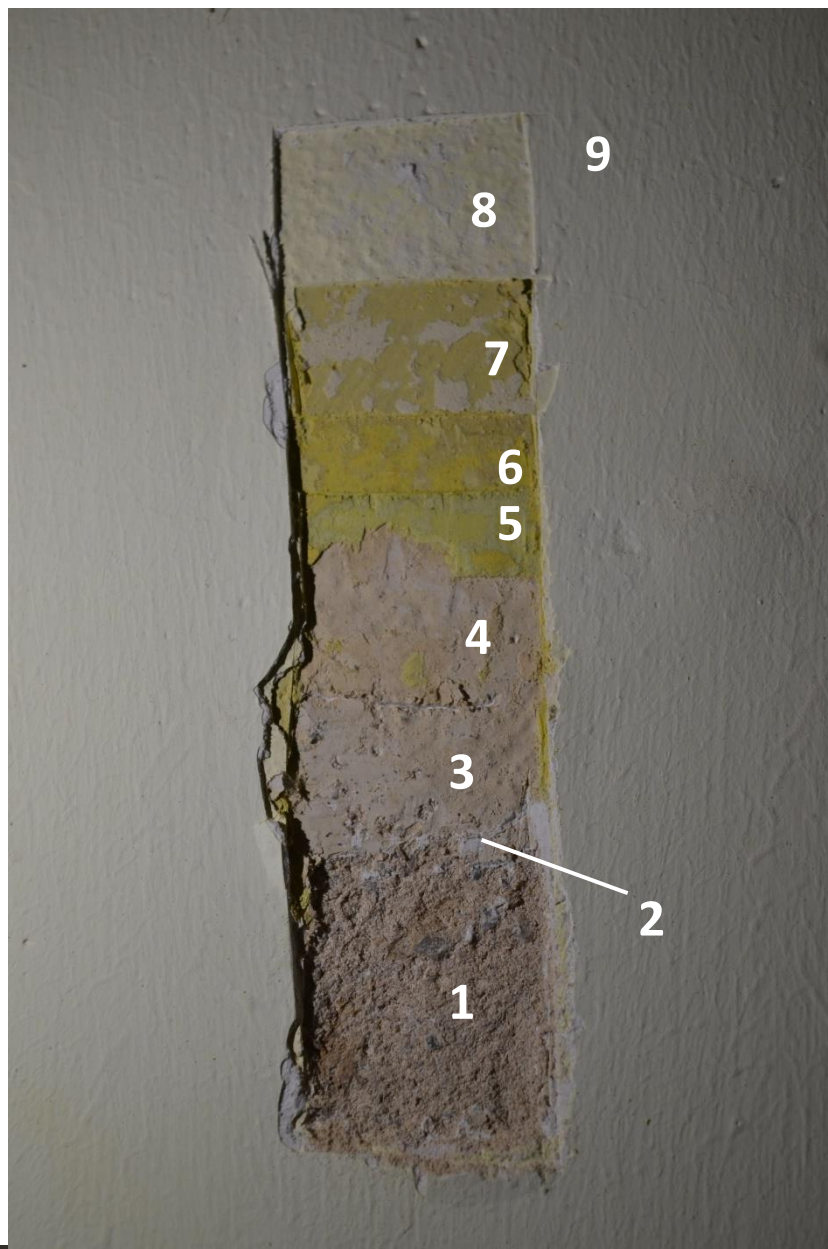
Dokumentacja fotograficzna stratygraficznych nawarstwień w sali wypoczynkowej.

Fot. 63 Odkrywka schodkowa w pomieszczeniu bocznym pomiędzy salą wypoczynkową i kaplicą. Widoczna zachowana oryginalna ślusarka drzwiowa. (fot. (K.J.))

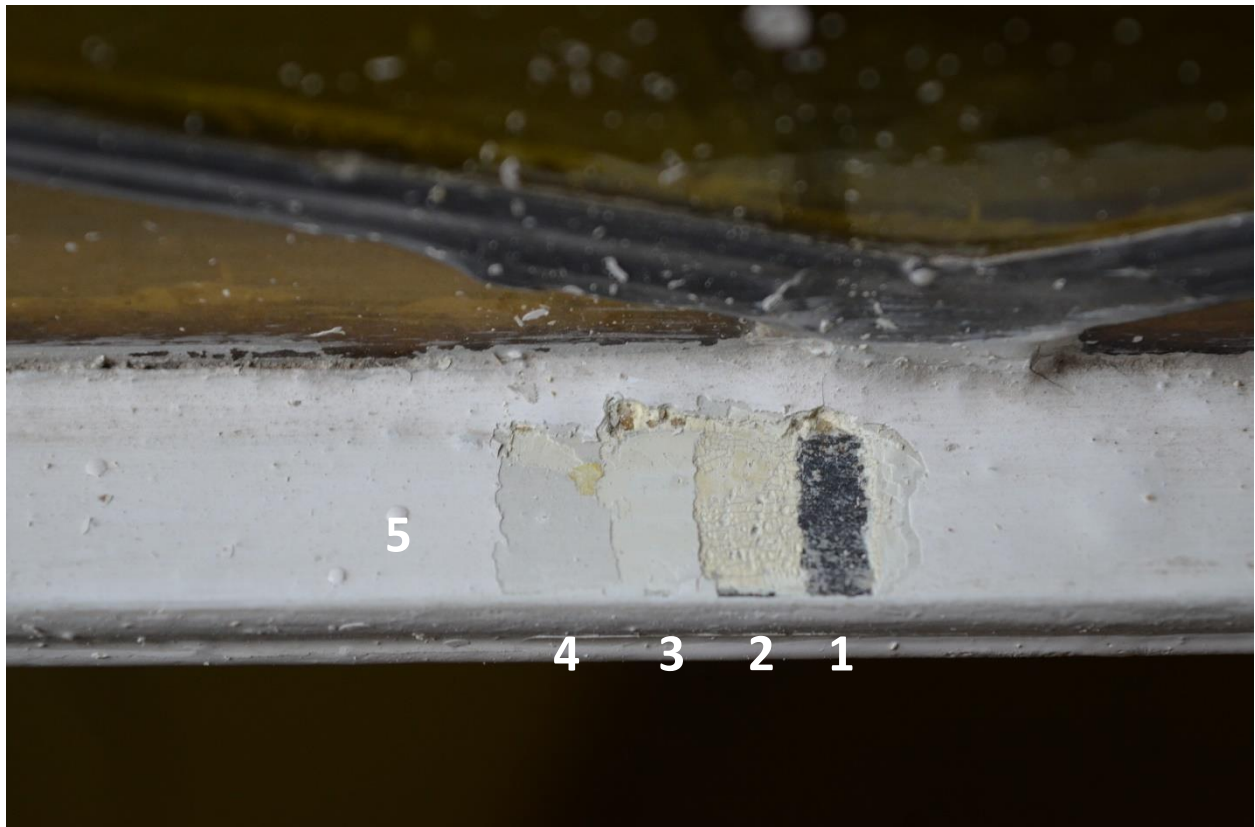
Fot. 64 Odkrywka schodkowa w pomieszczeniu bocznym pomiędzy salą wypoczynkową i kaplicą: 1 – zaprawa wapienno-piaskowa, 2 – pobiałka wapienna, 3 - pierwotna, błękitna warstwa malarska, 4 – żółtozielona warstwa malarska, 5 – jasnobieżowa warstwa malarska, 6 – biała szpachla, 7 – żółta warstwa malarska. (fot. K.J.)

Fot. 65 a i b Odkrywka schodkowa na ścianie pomieszczenia głównego: 1 – zaprawa wapienno-piaskowa, 2 – pobiałka wapienna, 3 – pierwotna, beżowa warstwa malarska, 4 – żółtobeżowa warstwa malarska, 5 – żółtozielona warstwa malarska, 6 – żółta warstwa malarska, 7 – szarozółta warstwa malarska, 8 – jasnożółta warstwa malarska, 9 – żółta warstwa malarska

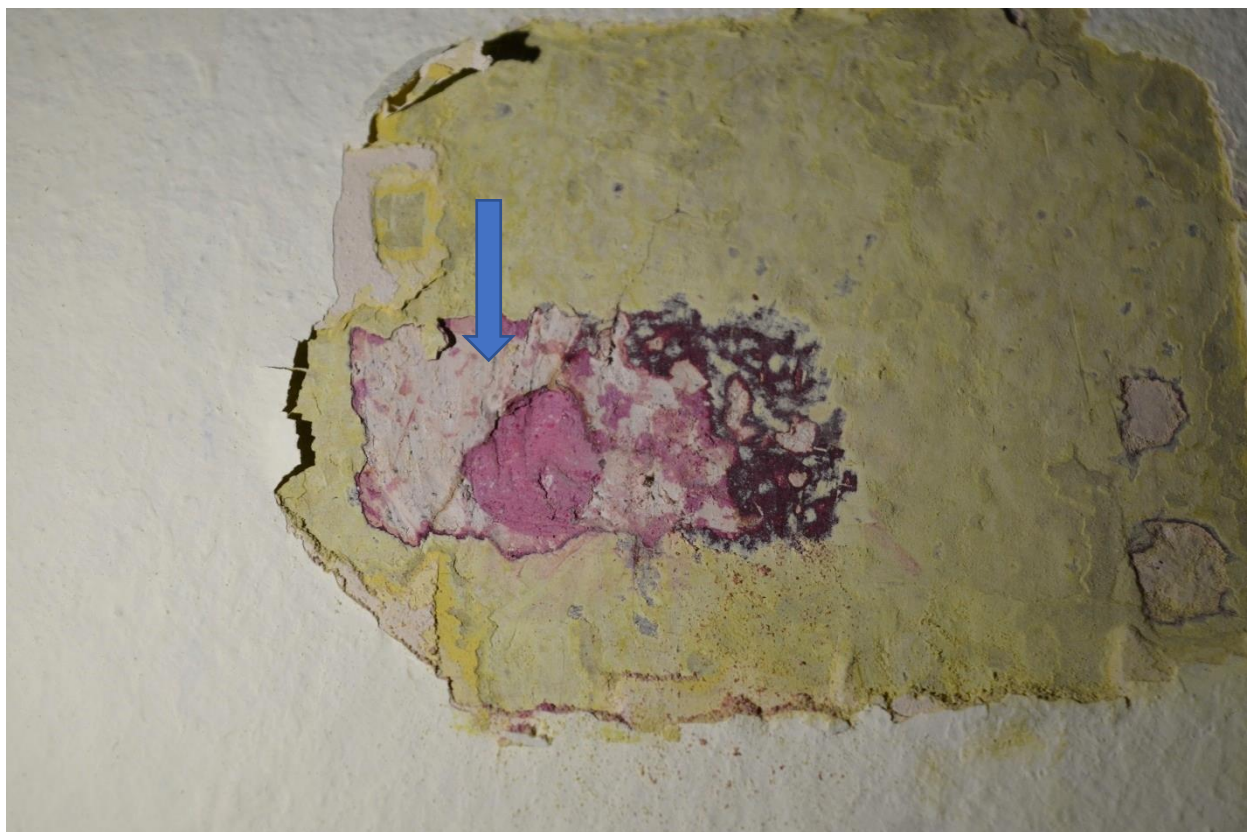
Fot. 66 Miejsce wykonania schodkowej odkrywki sondażowej na ścianie. (K.J.)

Fot. 67 Schodkowa odkrywka sondażowa na jednej z ram witrażowych: 1 – metalowe podłoże ramy, 2 – pierwotna, białokremowa warstwa malarska, 3 – biała warstwa malarska, 4 – szarobiała warstwa malarska, 5 – chłodna, biała warstwa malarska. (fot. K.J.)

Fot. 68 Wskazanie miejsce pobrania próbki do badań i wykonania odkrywki sondażowej – ściana współdzielona z kaplicą, na której dawniej wisiał ogromny obraz o tematyce sakralnej widoczny na zdjęciu archiwalnym sali wypoczynkowej. (fot. K.J.)

Fot. 69 Schodkowa odkrywka sondażowa na ścianie: widoczna pierwotna, beżowa warstwa malarska. (K.J.)

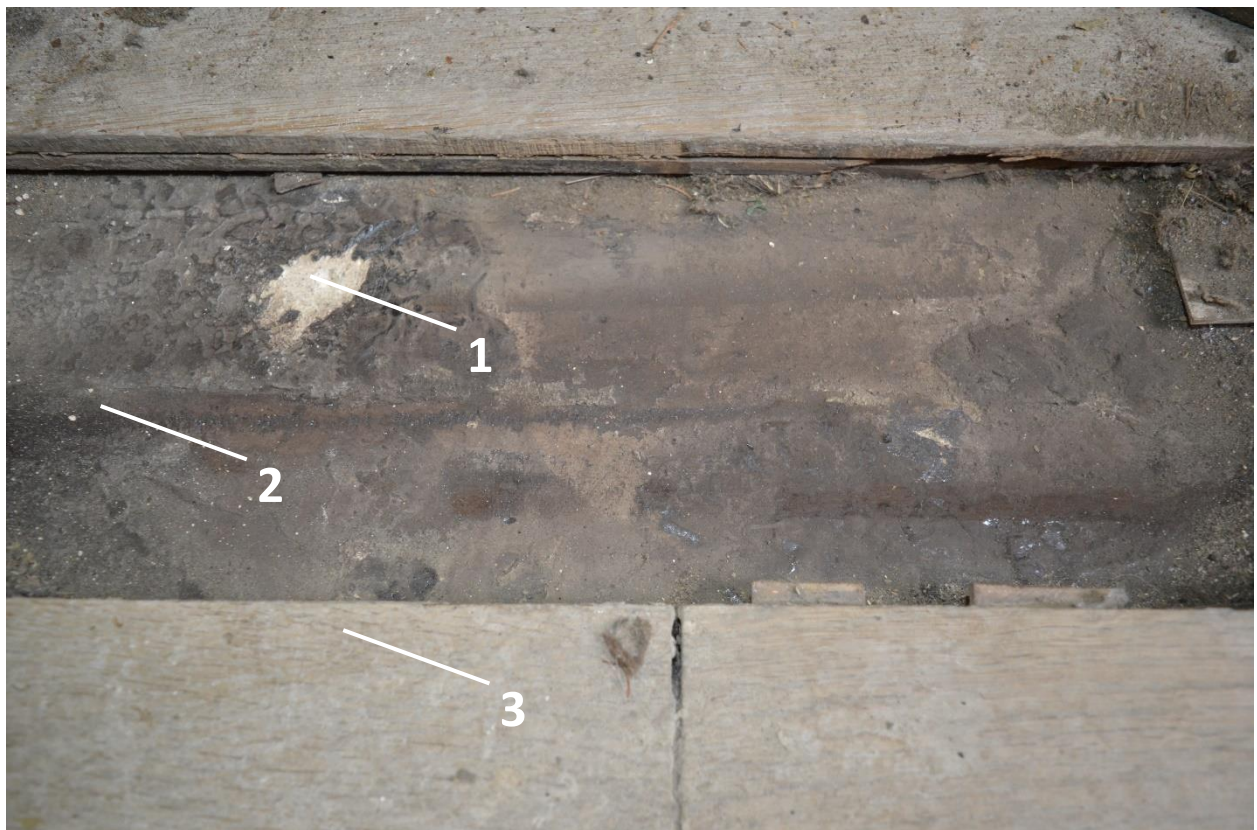
Fot. 70 Wskazanie miejsca wykonania schodkowej odkrywki sondażowej w ościeżu okiennym. (fot. K.J.)

Fot. 71 Schodkowa odkrywka sondażowa w ościeżu okiennym: widoczna pierwotna, beżowa warstwa malarska. (fot. K.J.)

Fot. 72 Schodkowa odkrywka sondażowa na suficie sali wypoczynkowej: 1 – podłoże – zaprawa mineralna, 2 – pobiałka wapienna?, 3 – szara, wtórna warstwa malarska, 4 – żółta warstwa malarska

Fot. 73 Widoczny fragment drewnianej posadzki: 1 – wylewka z białego cementu, 2 – warstwa bitumiczna, 3 – drewniana dębowa deszczulka

Fot. 74 Odkrywka sondażowa na ramie okiennej: widoczne wtórne warstwy malarskie, w tym oranżowa. (fot. K.J.)

Fot. 75 Widoczna pierwotna, białokremowa warstwa malarska na parapecie jednego z okien. (fot. K.J.)

Tabela 2 Syntetyczne opracowanie wyników badań – sala wypoczynkowa

Numer fazy chronologicznej	Elementy wystroju	Warstwa kolorystyczna	Datowanie
I faza chronologiczna	<p>Sala wypoczynkowa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tynk wapienno-piaskowy ścian wraz z pobiałą wapienną • żelbetonowy sufit z drewnianą okładziną • 16 oktagonalnych żelbetonowych filarów z drewnianą okładziną • drewniane ławy w boksach • stolarka drzwiowa wewnątrz pomieszczenia oraz okładziny filarów • ceramiczna posadzka • witraże w odcieniach żółci w metalowych ramach <ul style="list-style-type: none"> • parkiet 	<p>Warstwy pierwotne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • beżowa monochromia ścian • lakier? lub politura? • lakier? lub politura? • lakier? lub politura? • biała warstwa malarska na metalowych ramach • drewno dębu pokryte lakierem 	1939 r.
II faza chronologiczna	<p>Sala wypoczynkowa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • tynk wapienno-piaskowy ścian wraz z pobiałą wapienną • żelbetonowy sufit z drewnianą okładziną • 16 oktagonalnych żelbetonowych filarów z drewnianą okładziną • drewniane ławy w boksach <ul style="list-style-type: none"> • stolarka drzwiowa wewnątrz pomieszczenia oraz okładziny filarów 	<p>Warstwy wtórne:</p> <ul style="list-style-type: none"> • wtórne warstwy malarskie (4-6) • brak drewnianej okładziny, wtórne warstwy malarskie (2) • czerwona i pomarańczowa wtórna warstwa malarska o tłustym spoiwie 	Po 1945 r.

	<ul style="list-style-type: none"> • ceramiczna posadzka • witraże w odcieniach żółci w metalowych ramach • parkiet 	<ul style="list-style-type: none"> • przykryta wtórnymi, szarymi płytkami • wtórne warstwy malarskie na metalowej ramie • przełożony prawdopodobnie po wyrównaniu obniżonego poziomu posadzki 	
III faza chronologiczna	<p>Sala wypoczynkowa:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ściany: tynk wapienno-piaskowy ścian wraz z pobiałą wapienną • posadzka ceramiczna • 4 oktagonalne filary 	<ul style="list-style-type: none"> • dobudowa ścian działowych • ułożenie linoleum • usunięcie części drewnianych okładzin 	pocz. XXI w.

5. Wnioski konserwatorskie.

W ramach wstępnego rozpoznania konserwatorskiego dwóch sal pawilonu „J” (dawnego klasztoru Sióstr Zgromadzenia Niepokalanego Poczęcia Maryi), tj. holu i dawnej sali wypoczynkowej Szpitala w Branicach, wykonano kilkadziesiąt sondażowych odkrywek stratygraficznych, a także pobrano kilka próbek do badań mikrochemicznych.

Na podstawie wykonanych odkrywek stwierdzono występowanie od 1-9 wtórnych nawarstwień związanych z kolejnymi przekształceniami na przestrzeni ostatnich 84 lat oraz zidentyfikowano historyczne warstwy oryginału. W związku z tym oceniono, że planowane prace remontowe, w tym konserwatorsko-restauratorskie obu pomieszczeń, powinny zmierzać do odtworzenia historycznego wyglądu wnętrza przy jednoczesnym zachowaniu funkcji służącej leczeniu Pacjentów placówki.

Uporządkowanie aranżacji wnętrza, tj. powrót do jego historycznego wystroju ma szczególne znaczenie dla spójności plastycznych rozwiązań omawianych pomieszczeń. Realizują one ówczesne, modernistyczne rozwiązania oparte na szlachetnej prostocie formy (np. geometryczne witraże w kolorach błękitu i żółceni czy odkryta oryginalna posadzka w sali wypoczynkowej), lapidarności detalu oraz stonowanej kolorystyce ścian.

Uporządkowanie aranżacji wnętrza należy przeprowadzić w taki sposób, aby połączyć ze sobą spójnie elementy dawnego wystroju i wyeksponować niosące przez nie wartości historyczne, artystyczne, estetyczne, ale w tym wypadku też programowy funkcjonalizm nowego rodzaju – służący Pacjentom placówki.

Aby powrócić do oryginalnego wystroju, należałoby usunąć tam, gdzie to możliwe – wtórne nawarstwienia:

w holu – w obrębie stolarki drzwiowej oraz cokołów 4 filarów’;

w sali wypoczynkowej – ze strefy przyziemnej drewnianych ław

– a następnie poddać pracom renowacyjnym. Z racji nowej funkcji, jaką sala będzie pełnić, tj. jako przestrzeń do rehabilitacji pacjentów neurologicznych (co wiąże się z potrzebą większej ilości miejsca), proponuje się pozostawić ilość drewnianych ław (boksów) w aktualnej liczbie. Proponuje się jednak zrekonstruowanie ubytków fornirowanej okładziny na oktagonalnych filarach – w miejscach, w których jej brakuje (np. cały filar z widocznym szalunkiem) oraz pozostałe filary – w miejscach, gdzie pierwotnie znajdowały się ławy.

Z kolei dębowy, przełożony parkiet w sali wypoczynkowej sugeruje się, w ramach możliwości ekonomicznych i o ile ich stan zachowania będzie na to pozwalał, poddać pracom renowacyjnym przez wyspecjalizowaną firmę.

Następnie - ustalono, że w związku z tym, że nie odkryto na ścianach i sufitach obu sal nawarstwień, które mogłyby podlegać pracom konserwatorskim, a także uwzględniając czynnik ekonomiczny, bez szkody dla zabytku - dopuszczalne jest wykonanie prac remontowych nie ingerujących w substancję zabytkową, a obejmujących nakładanie nowych szpachli oraz warstwy kolorystycznej możliwie zbliżonej do pierwotnej. Prace te powinny być wykonywane w oparciu o technologiczną spójność, np. w technologii firmy Keim – tj. przygotowanie podłoża (m.in. zwiększenie przyczepności, gruntowanie), nałożenie szpachli i malowanie.

Na podstawie wyników badań konserwatorskich proponuje się kolorystykę ścian wg palety kolorystycznej Keim'a – Keim Exclusiv, w technice malarskiej krzemianowej lub wapiennej.

1. W holu: ściany boczne: nr 9454, ew. wymieszana 1:1 z bielą, przełamana dodatkiem czerni;
2. W holu: powierzchnia filarów nad drewnianymi okładzinami: nr 9251;
3. W holu: powierzchnia kasetonów: nr 9248;
4. W sali wypoczynkowej: ściany boczne - nr 9092;
5. W sali wypoczynkowej pomieszczenie boczne (dawna mała kuchnia): nr 9095.

Ostateczny wybór powinien zostać dokonany po wykonaniu prób kolorystycznych i zaakceptowaniu przez Przedstawiciela Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu.

Zwracając uwagę na fakt, że przedwojenne aranżacje modernistycznych wnętrz traktowano całościowo, a szczególną wagę przywiązywano do posadzek o oryginalnej kolorystyce i kompozycji, wartościowym pod względem historycznym i estetycznym elementem wyposażenia sali wypoczynkowej jest posadzka, najprawdopodobniej z okresu budowy obiektu. Ocena możliwości wyeksponowania posadzki w pomieszczeniu przylegającym do sali wypoczynkowej będzie możliwa po usunięciu wierzchniej warstwy wtórnie położonych płytek z późniejszego okresu. W zależności od stanu zachowania historyczną posadzkę zaleca się oczyścić i w całości lub w części poddać pracom konserwatorskim. Po odsłonięciu i oczyszczeniu zakres i charakter prac należy uzgodnić z Przedstawicielem Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Opolu. W przypadku, gdyby historyczne płytki po odsłonięciu były w stanie destrukcji, sugeruje się wymienić je na nowe, zbliżone fakturą i kolorystyką do oryginalnych (ewentualnie zbliżonych do płytek tła (szarooliwkowych), z pominięciem kolorowego wzoru).

Problematyczny jest jednak stan zachowania ceramicznych płytek w holu. Z racji tego, że mozaikowa posadzka ułożona jest chaotycznie, nierówno i nieestetycznie, odbiega w znacznej mierze od standardów rewitalizowanych pomieszczeń zabytkowych. Inwestor proponuje zatem jej usunięcie i zastąpienie nową – w charakterze dawnych modernistycznych rozwiązań (wizualizacje propozycji – Załącznik nr 2). Wariant pozostawienia dawnej mozaiki i jej nową jest tu niemożliwy do zrealizowania ze względu na to, że poziom posadzki podniósłby się na tyle, że utrudniałby bądź zupełnie uniemożliwił otwarcie drzwi.

Z punktu widzenia konserwatorskiego problematyczne wydaje się tu usunięcie dobrze zachowanego fragmentu dawnej posadzki w pomieszczeniu przy windzie, co pozostawia się do rozstrzygnięcia przez Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Opolu.

Dodatkową kwestią, która powinna także podlegać rozważeniu, jest obecność opasek betonowych założonych od zewnątrz ściany sali wypoczynkowej wychodzącej na podwórko. Zaleca się ich usunięcie jako jednej z przyczyn ciągłego utrzymywania wysokiego poziomu zawilgocenia dolnych partii murów. W jej miejsce proponuje się zastosowanie nawierzchni pozwalających na odprowadzenie wody, np. obsypkę żwirową bądź podłoże trawiaste.

5.1. Programy prac:

Program prac renowacyjnych – ściany i kasetonowy sufit w holu; ściany w sali wypoczynkowej

1. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania obiektu przed rozpoczęciem prac.
2. Dezynfekcja biobójcza części, na których zaobserwowano występowanie nawarstwień o charakterze biologicznym (nalotów, mchów, pleśni, grzybów);
3. Wzmocnienie (zabezpieczenie) elementów odspojonych, które nie zagrażają upadkiem, ale w obrębie których zaobserwowano szczeliny mogące być przyczyną zniszczeń w trakcie kolejnych zabiegów przy renowacji ścian
 - wzmocnienie poprzez podklejenie
 - wzmocnienie poprzez kotwienie mechaniczne z użyciem kołków rozporowych oraz drewnowkrętów mosiężnych lub ze stali nierdzewnej;
4. Usunięcie z powierzchni ścian nieestetycznie wykonanych wtórnych nawarstwień technologicznych, w szczególności cienkowarstwowych tynków i klejów naniesionych w trakcie poprzednich remontów.
 - usuwanie należy prowadzić mechanicznie (szpachle, ostre noże, papiery ściernie), zdzierając z powierzchni wtórną warstwę zaprawy lub kleju,
 - doczyszczanie trudno dostępnych zagłębień oraz uporczywych nawarstwień, precyzyjnymi narzędziami, punktowo;
5. Wzmocnienie strukturalne fragmentów osłabionych powierzchni oryginalnych zapraw oraz oryginalnych warstw malarskich. Do wzmacniania proponuje się zastosowanie żywicy krzemooorganicznej o handlowej nazwie KSE 300 firmy Remmers;
6. Nadanie chropowatości wielokrotnie przemalowanym powierzchniom ścian – mechanicznie papierami ściernymi;
7. Po uzupełnieniu ubytków warstw tynkarskich całość należy zagruntować głęboko penetrującym gruntem. Następnie na wszystkie płaszczyzny nanieść cienkowarstwową szpachlę zbrojoną mikrowłóknami; powierzchnię zatrzeć tak aby uzyskać efekt drobnoziarnisty.
8. Malowanie ścian wykonać farbami przeznaczonymi do wymalowań wewnątrz na obiektach zabytkowych np. farbami krzemianowymi lub wapiennymi. Docelową kolorystykę ustalić na podstawie przeprowadzonych badań konserwatorskich, a następnie wykonać próby kolorystyczne. Malowanie rozpocząć po komisyjnym zatwierdzeniu kolorystyki przez Przedstawiciela WUOZ w Opolu.

Przykładowa technologia opracowania tynkarskiego stosowana na obiektach zabytkowych przygotowana przez firmę Keim.

Technologia KEIM:

1. Prace przygotowawcze:

1.1. Prawidłowo przeprowadzony zabieg czyszczenia to podstawowy warunek dla uzyskania optymalnego efektu estetycznego. Zbadać stan tynków przez ostukiwanie z poziomu rusztowań. W zależności od rodzaju zniszczeń stosować odpowiednie naprawy.

W przypadku wadliwego zespojenia z podłożem, skuć tynk aż do całkowitego odkrycia powierzchni podłoża. Podłoże przygotować bardzo starannie usuwając resztki starego tynku, pyłu i gruzu.

W miejscach zakażenia mikrobiologicznego (zielone plamy kolonii glonów i zielenic oraz szaroczarne skupiska grzybów i porostów) należy przeprowadzić zabieg dezynfekcji preparatem biobójczym **KEIM Sikagard 715-W**. Aplikacja preparatu metodą natryskową. Głęboko zakażone podłoże wymaga nasączenia struktury tynku oraz wykonanie badań sprawdzających skuteczność zabiegu.

Czynność należy wykonać przed rozpoczęciem procesów technologicznych w celu zniszczenia mikroflory także w stadium zarodnikowym we wszystkich miejscach porażonych grzybami, glonami i porostami.

2. Naprawa tynków:

2.1. Na wcześniej przygotowane podłoże wykonać warstwę szczepną przy użyciu materiału **KEIM Porosan Trass Zementputz**. Następnie na wszystkie powierzchnie zastosować czysto wapienny tynk **KEIM NHL-Kalkputz-Grob**. Tynki te można stosować na powierzchniach zewnętrznych i wewnętrznych. Zużycie zależy od grubości nakładanej warstwy: 13 kg/m² na grubość warstwy 1 cm

3. Malowanie ścian:

Wariant I

1. Gruntowanie wszystkich powierzchni farbą gruntującą zbrojoną włóknem szklanym KEIM Putzgrund MT.
2. Wyrównanie powierzchni cienkowarstwowym tynkiem cementowo – wapiennym z dodatkiem włókien zbrojących **KEIM Universalputz-Fein . (uziarnienie 0-0,6 mm)**. Zużycie teoretyczne – ok. 1,1 kg/m² na 1 mm grubości.
3. Gruntowanie uniwersalnym środkiem do wnętrza **KEIM Soliprim**. Zużycie teoretyczne – ok. 0,1l/m²
4. Wykonanie warstwy wierzchniej – dwukrotne malowanie bardzo dobrej jakości farbą zolowo-krzemianową **KEIM Innostar** w ustalonej kolorystyce . Za pomocą farb KEIM Innostar można malować wszystkie normalne, typowe powierzchnie ścienne i sufitowe . Zużycie teoretyczne – ok. 0,22 l / m² na dwie warstwy

Wariant II

1. Gruntowanie wszystkich powierzchni materiałem z ziarnem do 0,5 mm i włóknem szklanym **KEIM Contact Plus**. Powłoka ta służy do ujednoczenia odmiennych chłonności i struktur powierzchni z uzupełnieniami tynku lub częściowo zaszpachlowanych. Spełnia również rolę powłoki gruntującej. Zużycie teoretyczne – ok. 0,30-0,40 kg / m² na jedną warstwę.
2. Wykonanie warstwy wierzchniej – dwukrotne malowanie dobrej jakości farbą zolowo-krzemianową **KEIM Innostar** w ustalonej kolorystyce . Za pomocą farb KEIM Innostarmozna malować wszystkie normalne, typowe powierzchnie ścienne i sufitowe . Zużycie teoretyczne – ok. 0,22 l / m² na dwie warstwy.

Właściwości wymienionych powłok malarskich zapewniają :

- ✓ bardzo wysoką paroprzepuszczalność $S_D < 0,01$ m
- ✓ mineralne pochodzenie składników, zawartość części organicznych ok. 3,5 %
- ✓ wysoką odporność na szorowanie na mokro
- ✓ stopień połysku przy 85° : głęboki mat - wsp. odb. < 5

- ✓ trwałe powiązanie z podłożem
- ✓ światłotrwałość – odporność na UV
- ✓ odporność na działania kwasów
- ✓ niepalność (wg DIN 4102 klasa materiałów budowlanych A2)
- ✓ bogate możliwości kształtowania optyki powierzchni
- ✓ zgodność naprężeń powierzchni z naprężeniami podłoża
- ✓ neutralność elektrostatyczna
- ✓ bezpieczeństwo mikrobiologiczne (wysoka odporność na powstawanie mikroorganizmów)
- ✓ antyalergiczność

Zużycie materiałów w tabeli jest zużyciem teoretycznym. Zużycie praktyczne zależy od zastosowanej techniki, stanu podłoża oraz doświadczenia wykonawcy.

Dokładne zużycie można ustalić na obiekcie poprzez wykonanie powierzchni próbnych.

Program prac konserwatorsko-restauratorskich - stolarka drzewiowa oraz drewniane okładziny filarów w holu

1. Szczegółowa dokumentacja fotograficzna stanu zachowania przed konserwacją;
2. Transport do pracowni poprzedzony ostrożnym demontażem i zabezpieczeniem elementów stolarki (i jeśli to możliwe bez szkody dla zabytku – drewnianych okładzin) przed przypadkowym zniszczeniem (odpowiednie opakowanie i zabezpieczenie przed uszkodzeniem, przesunięciem i utratą stateczności);
3. Usunięcie wtórnych warstw malarskich mechanicznie metodą na ciepło strumieniem gorącego powietrza (zachowując odpowiednią odległość tak, aby nie opalić drewna) lub chemicznie – po wykonaniu prób. Wyklucza się ługowanie oraz używanie opalarek gazowych lub benzynowych;
4. Mechaniczne usunięcie niewłaściwie wykonanych uzupełnień;
5. Oczyszczenie elementów metalowych z farb oraz produktów korozji w sposób mechaniczny lub chemicznie. Zabezpieczenie metalu środkiem antykorozyjnym, a następnie pokrycie warstwą lakieru – np. 5-10% roztworem Paraloidu B-44 w rozpuszczalniku organicznym;
6. Przetarcie powierzchni forniru papierami ściernymi o gradacji zapewniającej odpowiednią gładkość;
7. Dezynfekcja i dezynsekcja powierzchni drewna (Lichenicyda, środki na bazie permetryny lub równoważne);
8. Podklejenie luźno odstających elementów. W trakcie podklejania (ściskania) pamiętać o zabezpieczeniu elementu tak, aby nie pozostały na nim ślady narzędzi;
9. Wzmocnienie strukturalne osłabionych elementów drewna przy pomocy 5-15%-owego roztworu żywicy termoplastycznej Paraloid B-72 w toluenie, po wykonaniu prób - począwszy od najłabszego;
10. Uzupełnienie ubytków forniru: większe ubytki poprzez flekowanie. Flekowanie należy wykonać z gatunku drewna tożsamego z historycznym z zachowaniem przebiegu usłojenia. Mniejsze ubytki uzupełnić szpachlą do drewna w odpowiednim kolorze.
11. Rekonstrukcja lakieru lub politory zapewniającym właściwą estetykę, zgodną z wymogami konserwatorskimi oraz zabezpieczającym drewno przed wpływem zmiennych warunków mikroklimatu. Ostateczny odcień musi zostać wybrany na podstawie prób i przedstawiony do zatwierdzenia komisyjnego;

12. Montaż stolarki w pierwotnych miejscach ekspozycji. Ustawienie każdego z montowanych elementów należy sprawdzić w pionie i w poziomie. Dopuszczalne odchylenie od pionu powinno być mniejsze od 1 mm na 1 m wysokości i nie więcej niż 5 mm na całości;

13. Dokumentacja powykonawcza opisowa i fotograficzna. (Opisanie przebiegu prac konserwatorsko - restauratorskich z podaniem zastosowanych metod oraz materiałów, a także uzyskanych efektów prac renowacyjnych, wskazanie miejsc wykonanych rekonstrukcji oraz większych uzupełnień).

Program prac konserwatorsko-restauratorskich posadzki w sali wypoczynkowej

1. Dokumentacja fotograficzna stanu zachowania posadzki przed rozpoczęciem prac konserwatorsko-restauratorskich;
2. Usunięcie wtórnych płytek z powierzchni oryginalnej ceramicznej posadzki z zachowaniem szczególnej ostrożności; ponowna dokumentacja fotograficzna stanu zachowania;
3. Wstępne oczyszczenie posadzki i ocena stanu zachowania;
4. Dezynfekcja biobójcza powierzchni poprzez zastosowanie 1-2%-owego roztworu Lichenicydy firmy Bresciani;
5. Oczyszczenie posadzki z zabieleń oraz nawarstwień malarskich poprzez zastosowanie strumienia pary wodnej. Zabieg wspomagać szczotkami z włosiem syntetycznym. Uporczywe i twardsze nawarstwienia usuwać mechanicznie przy wykorzystaniu metalowych skrobaków w sposób, który zapobiegnie uszkodzeniu powierzchni ceramiki. Bardziej zwarte warstwy farby, których nie uda się usunąć strumieniem pary wodnej należy spulchnić przy wykorzystaniu preparatów przeznaczonych do usuwania powłok malarskich, a następnie doczyszczając strumieniem pary wodnej;
6. Usunięcie mechaniczne najbardziej zniszczonych płytek, których naprawa metodami konserwatorskimi nie przyniosłaby trwałych efektów. Zastąpienie ich nowymi elementami ceramicznymi, zbliżonymi właściwościami fizyko - mechanicznymi (wielkością, kształtem, kolorem, fakturą powierzchni) do oryginalnych elementów;

7. Uzupelnienie drobnych ubytków w ceramicznych płytkach barwionymi w masie zaprawami mineralnymi, których skład oraz sposób aplikacji, a po związaniu, właściwości fizyko - mechaniczne zapewnią właściwą estetykę, trwałość oraz jak najlepsze walory użytkowe posadzki;
8. Uzupelnienie fug w obrębie oryginalnych części posadzki. (Do uzupelniania wykorzystać drobnoziarnistą zaprawę mineralną barwy zbliżonej do oryginalnej). Przed uzupelnieniem fug należy skonsolidować podłoże poprzez nasycenie preparatem zawierającym związki krzemooorganiczne (np. KSE 300 firmy Remmers);
9. Scalanie kolorystyczne powierzchni posadzki przy wykorzystaniu farb krzemianowych (techniką Keim'a). Wykonane scalanie ma w efekcie naśladować naturalną barwę oczyszczonych z nawarstwień płytek;
10. O ile okaże się zasadne - wzmocnienie powierzchni posadzki preparatem krzemooorganicznym (np. produkt KSE 300 firmy Remmers), co utwardzi powierzchnię, zapobiegnie jej szybszemu ścieraniu w trakcie eksploatacji;
11. Dokumentacja powykonawcza opisowa i fotograficzna. (Opisanie przebiegu prac konserwatorsko-restauratorskich z podaniem zastosowanych metod oraz materiałów, a także uzyskanych efektów prac renowacyjnych, wskazanie miejsc wykonanych rekonstrukcji oraz większych uzupelnień).

6. Załączniki

Załącznik 1 - wyniki badań stratygrafii przekrojów poprzecznych próbek metodą analizy porównawczej na drodze mikroskopii standardowej VIS i mikroskopii fluorescencyjnej UV

Załącznik 2 – wizualizacje propozycji nowej posadzki w holu

ZAŁĄCZNIK NR 1

Analiza przekrojów stratygraficznych pobranych próbek

mgr Michał Błażejowski

Przeprowadzona analiza polegała na:

- 1) interpretacji warstw rozpoznanych w próbkach
- 2) wybarwianiu przekrojów stratygraficznych w celu identyfikacji pigmentów i spoiw wodnym roztworem siarczku sodu oraz roztworem jodu w wodnym roztworze jodku potasu
- 3) wykonaniu reakcji kroplowych
- 4) obserwacji fluorescencji w ultrafiolecie
- 5) wykonaniu prażenia

2) WYKONANE WYBARWIENIA NASZLIFÓW

[4] Reakcja z $(\text{NH}_4)_2\text{S}_{\text{aq}}$	
Przebieg reakcji	Dodano kroplę 10% $(\text{NH}_4)_2\text{S}_{\text{aq}}$
Wynik	Brunatne smugi lub zaczernienie określonych warstw lub ziaren pigmentów
Wniosek	Pigmenty ołowiowe, biel

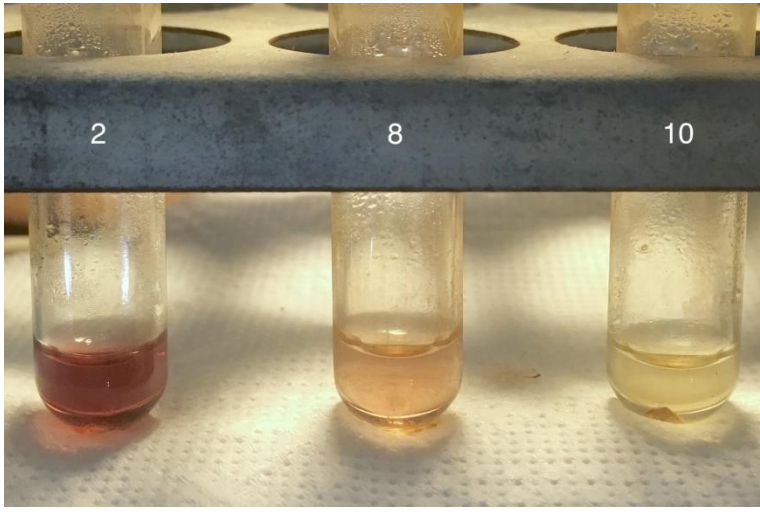
[2] [5] Reakcja z I_2 w KI_{aq}	
Przebieg reakcji	Naszlif zadano 1 kroplą odczynnika
Wynik	Brak niebiesko szafirowego do fioletowego zabarwienia warstw lub warstwy
Wniosek	Brak spoiwa klejowego skrobiowego

3) WYKONANE REAKCJE KROPKOWE

[3] [5] Reakcja z rozcieńczonym HCl (i stężonym HNO_3)	
Przebieg reakcji	Na naszlif naniesiono kroplę rozcieńczonego HCl i obserwowano przez mikroskop
Wynik	1. Zaobserwowano gwałtowne lub słabsze rozpuszczanie się warstw i pęcherzyki gazu 2. Mieszaninę z reakcji powyżej na szkiełku ogrzewano do odparowania. Patrząc przez mikroskop stwierdzono obecność bezbarwnych kryształków w formie podłużnych igieł i ich skupisk. 3. Błękit odbarwia się, ziarna zanikają
Wniosek	1. Biel, węglan wapnia - pobiata wapienna, kreda. Przy delikatnej reakcji: biel ołowiowa. Także biel cynkowa przemieniona w węglan cynku. 2. Siarczan wapnia - gips 3. Ultramaryna błękitna

[2] [5] Reakcja z 2M NaOH	
Przebieg reakcji	Na naszlif naniesiono kroplę 2M NaOH , obserwowano przez mikroskop
Wynik	Reakcja zmydlania
Wniosek	Spoiwo olejne

[5] Reakcja z ninhydriną	
Przebieg reakcji	Sproszkowaną próbkę umieszczono w probówce i dodano kilkanaście kropli 0,05% roztworu ninhydriny rozpuszczonej w 90% etanolu. Dodano kilkanaście kropli wody destylowanej, wymieszano i ogrzewano 30 minut na łaźni wodnej. Probówkę po

[5] Reakcja z ninhydriną	
	wyjęciu z łaźni obserwowano na białym tle.
Wynik	Zabarwienie płynu w probówce jasno różowe do fioletowo brązowego
Wniosek	Spoivo zawiera aminokwasy białkowe
	
Najwięcej aminokwasów zawiera próbka nr 2. Próbka nr 10 nie zawiera aminokwasów.	

4) [1] FLUORESCENCJA W ULTRAFIOLECIE

Wynik:

1. Ziarna pigmentów lub warstwy wygaszone, silne pochłanianie promieniowania UV
2. Fluorescencja żółtozielonkawa, skrzywienie pojedynczych ziaren
3. Warstwa nr 4 z próbki nr 2 fluoryzuje na czerwono w chłodnym odcieniu

Wniosek:

1. Pigment żelazowy, żółcień, czerwień, brąz
2. Biel cynkowa
3. Czerwień organiczna

5) [6] PRAŻENIE

Próbkę umieszczono na porcelance, zapisując wygląd poszczególnych warstw. Prażono przez 30 minut w temperaturze 500°C. Po ostudzeniu obserwowano zmiany barwne.

Wynik:

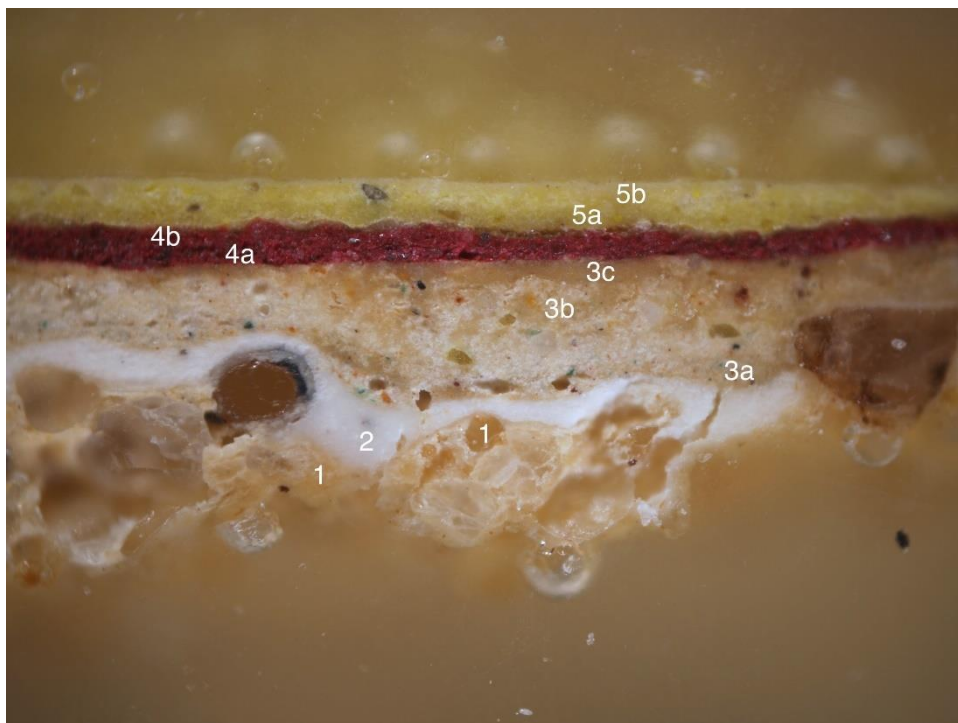
- a) Żółcień z próbki nr 2 - traci barwę
- b) Czerwień z próbki nr 2 - traci barwę
- c) Warstwa zielonkawa z próbki nr 10 - traci barwę
- d) Warstwa najstarsza z próbki nr 10 - traci żółtobrazowy odcień, pozostałość ma szarobiały odcień

Wniosek:

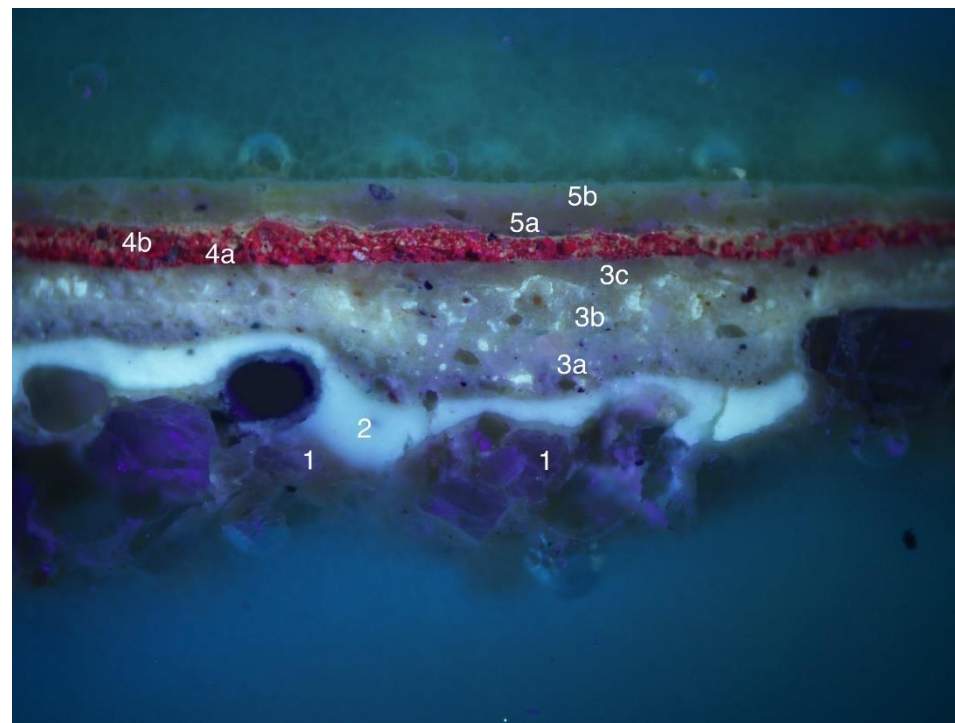
- a) Żółcień organiczna (pigment lakowy)
- b) Czerwień organiczna (pigment lakowy)
- c) Zieleń organiczna (pigment lakowy)

Próbka nr 2, sala wypoczynkowa, ściana współdzielona z kaplicą

Nr warstwy/ typ warstwy i kolor		[1] Fluorescencja UV-Vis (fl. = fluorescencja) (w-wa = warstwa)	[2] Reakcja z OH-	[3] Reakcja z H+ +++ burzliwa ++ umiarkowana + zauważalna	[4] Reakcja z S2-	[5] Spoiwo	[6] Pigmenty w kolejności od najliczniejszych
5ab	żółcień chłodna	odcień żółtawy	-	+ /+++	-	?	żółcień lakowa, biel (węglan wapnia), czerń
4ab	czerwień chłodna	fl. czerwona, chłodna	-	-	-	?	czerwień lakowa, czerń
3ab	kremowa szarość	odcień ciepły	-	++ /+++	-	białkowe	biel (węglan wapnia), oranż, żółty, zieleń ciemna, czerwień ciepła, brąz, czerń
2	biel	fl. biała	-	+ /+++	-	białkowe	biel (węglan wapnia), ślady czerni
1	tynek kremowy	przygaszenie	-	++	-	-	-

Fot. 1. Przekrój stratygraficzny w świetle widzialnym

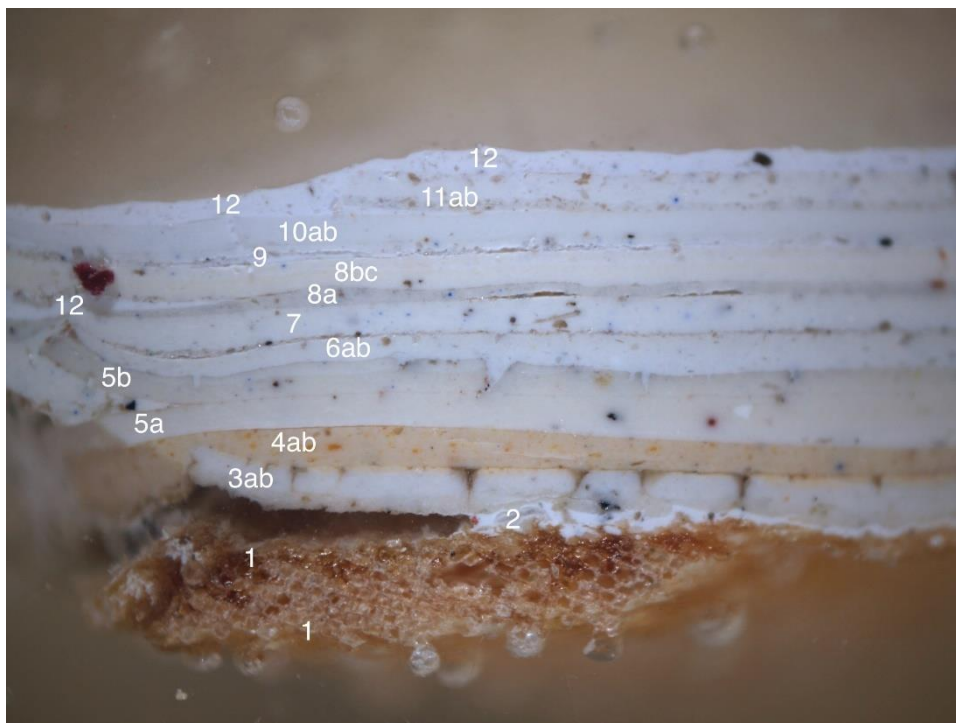

Fot. 2. Przekrój stratygraficzny, fluorescencja w ultrafiolecie

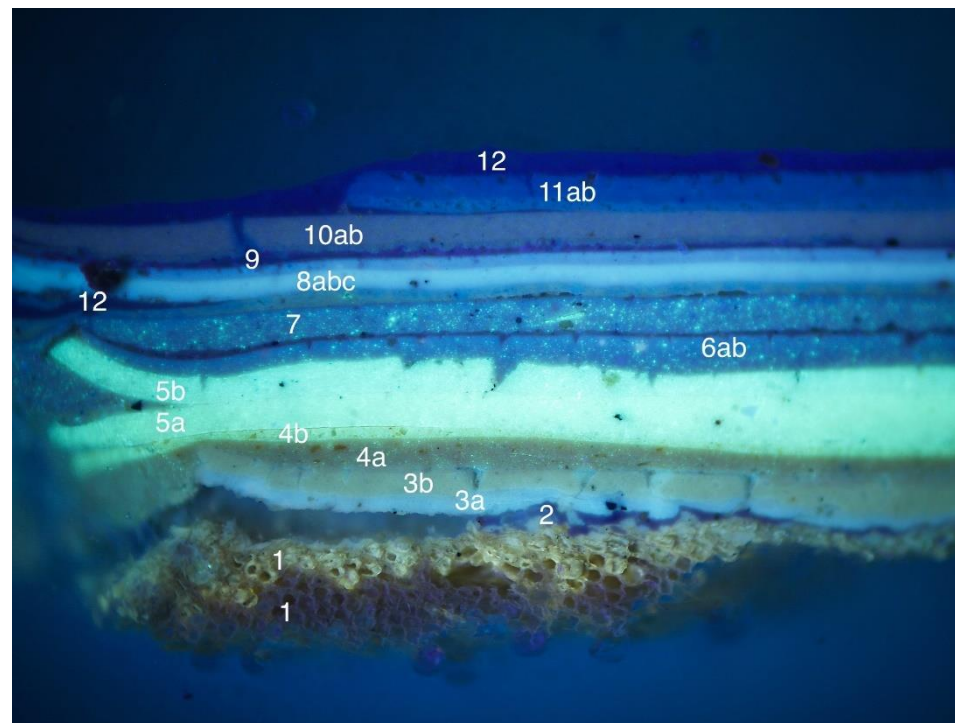
Próbka nr 3, sala wypoczynkowa - pomieszczenie kuchenne?, okno od zewnątrz

Nr warstwy/ typ warstwy i kolor		[1] Fluorescencja UV-Vis (fl. = fluorescencja) (w-wa = warstwa)	[2] Reakcja z OH-	[3] Reakcja z H+ +++ burzliwa ++ umiarkowana + zauważalna	[4] Reakcja z S2-	[5] Spoiwo	[6] Pigmenty w kolejności od najliczniejszych
12	biel	przygaszenie	-	-	-	tłuste	biel**, ślady czerni
11ab	biel	odcień chłodnawy	-	-	-	tłuste	biel**, ślady błękitu*
10ab	biel	odcień szary	-	-	-	tłuste	biel*, ślady błękitu* i czerni
9	biel = 12 (podciek)	przygaszenie	-	-	-	tłuste	biel**, ślady błękitu* i czerni
8abc	biel	c - odcień szary jasny b - fl. biaława a - odcień szary jasny	-	-	-	tłuste	biel**, czerwień ciepła, ślady błękitu* i czerni
7	biel	odcień chłodnawy, obfite skrzenie żółtozielonkawe	zmydlanie	-	-	olejne	biel cynkowa, ślady błękitu* i czerni
6ab	biel	odcień chłodnawy, lokalnie skrzenie żółtozielonkawe	zmydlanie	-	-	olejne	biel cynkowa, ślady błękitu* i czerni
5ab	biel	fl. silna żółtozielonkawa, obfite skrzenie ziaren	zmydlanie	-	-	olejne	biel cynkowa, czerwień ciemna, czerń, błękit*
4ab	biel herbaciana	odcień żółtozielonkawy, pojedyncze skrzenia	zmydlanie	-	-	olejne	biel cynkowa, żółcień ciemna ciepła
3ab	biel	b - fl żółtozielonkawa a - fl. biaława	zmydlanie	++	a i b czernieją	olejne	biel ołowiowa, ślady czerni
2	biel = 12 (podciek)	przygaszenie	-	-	-	tłuste	biel**, ślady czerni
1	drewno	fl. żółta	-	-	-	-	-

* Odbarwienie błękitu w reakcji z odczynnikiem nr [3]. Ultramaryna błękitna. ** Prawdopodobnie biel tytanowa.

Fot. 3. Przekrój stratygraficzny w świetle widzialnym

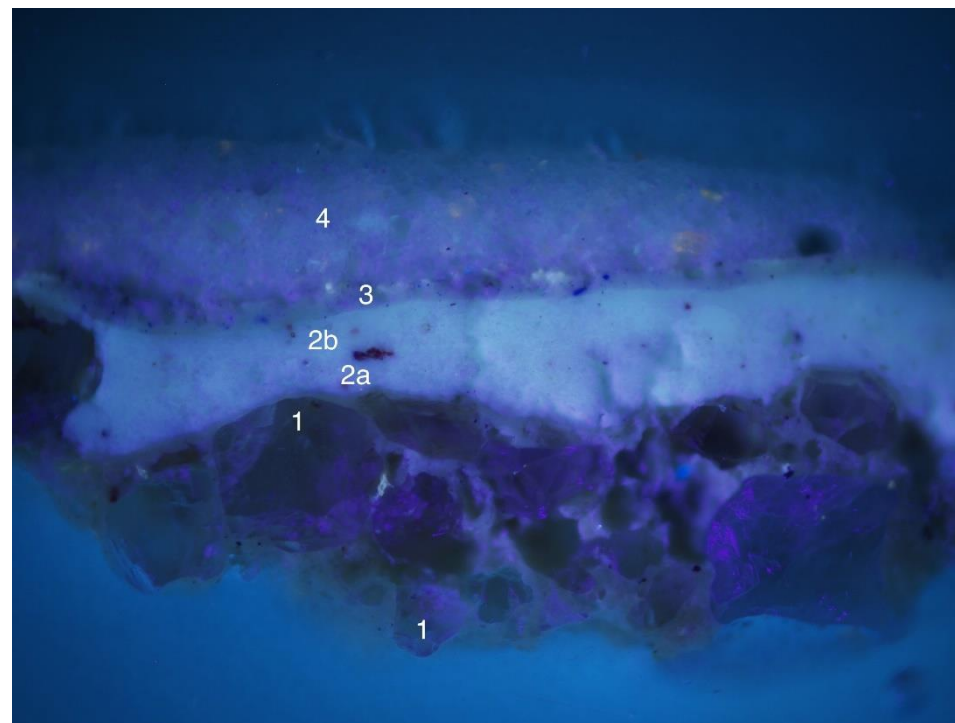
Fot. 4. Przekrój stratygraficzny, fluorescencja w ultrafiolecie

Próbka nr 8, hol, próbka podłoża wraz z pierwotną warstwą malarską za kaloryferem

Nr warstwy/ typ warstwy i kolor		[1] Fluorescencja UV-Vis (fl. = fluorescencja) (w-wa = warstwa)	[2] Reakcja z OH-	[3] Reakcja z H+ +++ burzliwa ++ umiarkowana + zauważalna	[4] Reakcja z S2-	[5] Spoiwo	[6] Pigmenty w kolejności od najliczniejszych
4	biel napowietrzona	odcień chłodnawy, delikatny	-	-	-	białkowe	biel jednorodna
3	szarość jasna	odcień chłodnawy, delikatny	-	++, błękit odbarwia się	-	białkowe	biel (węglan wapnia), błękitna ultramaryna, czerń drobnoziarnista
2	biel	fl. biała, umiarkowana, oranż wygaszony	-	++	-	białkowe	biel (węglan wapnia), oranż czerwony żelazowy
1	tynk kremowy	przygaszenie silne	-	++	-	-	-

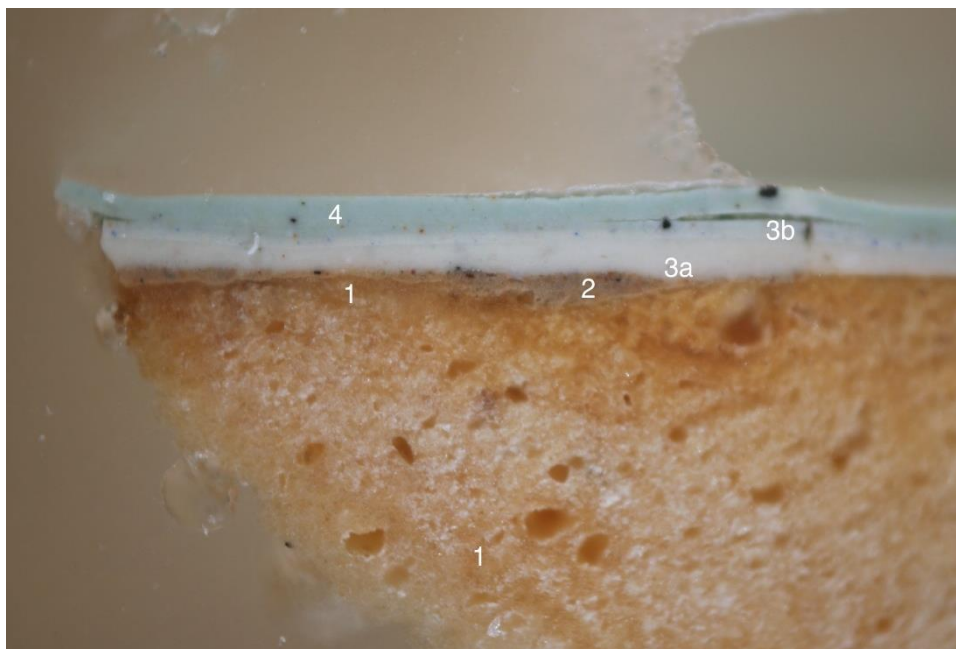
Fot. 5. Przekrój stratygraficzny w świetle widzialnym

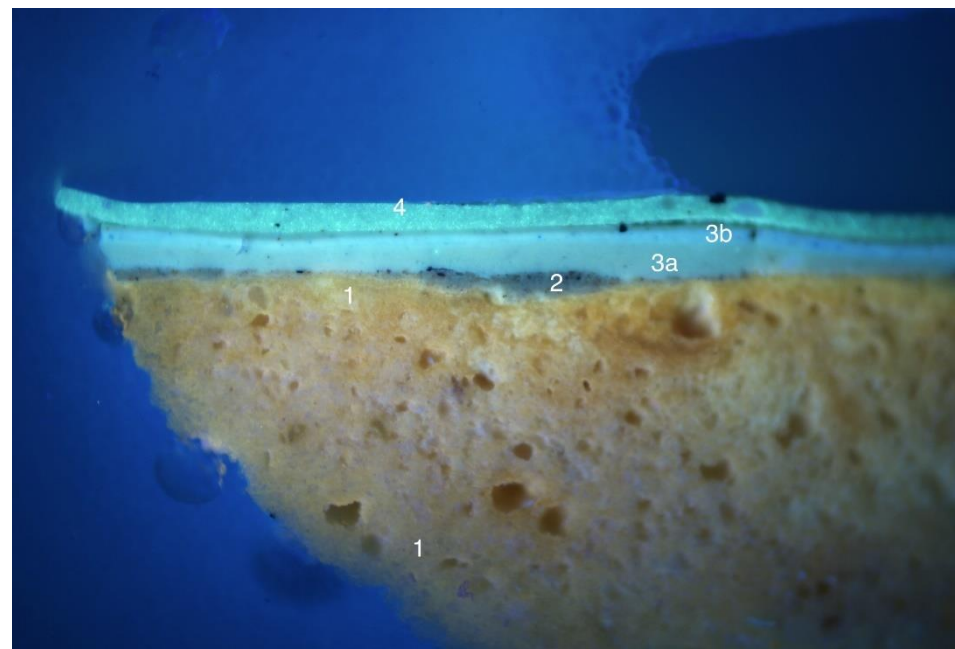
Fot. 6. Przekrój stratygraficzny, fluorescencja w ultrafiolecie

Próbka nr 10, hol, filar powyżej drewnianej okładziny

Nr warstwy/ typ warstwy i kolor		[1] Fluorescencja UV-Vis (fl. = fluorescencja) (w-wa = warstwa)	[2] Reakcja z OH-	[3] Reakcja z H+ +++ burzliwa ++ umiarkowana + zauważalna	[4] Reakcja z S2-	[5] Spoiwo**	[6] Pigmenty w kolejności od najliczniejszych
4	biel zielonkawa	fl. żółtozielonkawa, skrzenie ziaren intensywne	szarzeje, brązowieje	-	-	tłuste	biel cynkowa, zieleń drobnoziarnista lakowa, oranż czerwony, czerń
3ab	biel	b - fl. niebieskawa, delikatna a - fl. zielonkawa, delikatna	zmydlanie	+ /+++	-	olejne	biel (a - węglan cynku?), błękit, oranż czerwony
2	szarość	fl. ciepła, delikatna	-	+ /+++	-	chude	biel (węglan wapnia), czerwień brązowa, czerń
1	pobiała brązowożółta	fl. żółta ciepła	-	-	-	gipsowe	biel (gips), oranż żółty, oranż, czerń

Fot. 7. Przekrój stratygraficzny w świetle widzialnym

Fot. 8. Przekrój stratygraficzny, fluorescencja w ultrafiolecie

ZAŁĄCZNIK NR 2

Nowa posadzka w holu - propozycja nr 1

Nowa posadzka w holu - propozycja nr 2

